Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-hээ гарана | № 218 (16741) | 1984 оной сентябриин 21, пятница | Сэн 3 мүнгэн.

...ГАША БАГАТАЙ, ...Э ПРОДУКЦИ ...ЛЭДБЭРИЛХЭ

...үедэ арадай ажахын hалбари бүхэндэ арбан нэ... жэлэй түсэбтэ даабаринуудые болон абаhан ...уялгануудаа бүхы талаарнь дүүргэхэ талаар ...хэшээл, оролдолго гаргагдажа байнхай. Тин... ...приятин, нэгэдэл болон организацинуудай бии ...гэ боломжонуудаа, нөөсэнүүдээ сүм элсүүлэн, ...гоор хэрэглэхэ гэжэ мүн лэ оролдожо байhа... ...бшуу.

...гэхэдэ, үйлэдбэриин коллектив бүхэнэй урда ...гансал ехээр гаргаха бэшэ, харин эрхим ша... ...нда үнэ сэнтэй продукци улам ехээр үйлэдбэ... ...эн гол зорилго табигдана ха юм. Түрэл пар... XXVI съездын шиидхэбэринүүд дотор «Эконо... ...гаша багатай байха ёhотой» гээд холын хараа... ...гэгы удхатайгаар тэмдэглэгдээ бэлэй. Энээ... ...ье мартаха ёhогүй. Съездын шиидхэбэринүү... ...дээрэнь бэелүүлхэ зорилготойгоор КПСС-эй ...а Комитедэй декабриин (1983 он) Пленум ...хой, шэнэ даабари үгэhэн байна. Энэмнай ажа... ...ые түсэбhөө гадуур нэгэ процентээр дээшэ... ...арин үйлэдбэрилэгдэhэн продукциин өөрынь ...хахад процентээр нэмэжэ хямдаруулха гэhэн ...даабари болоно гээшэ. Энээн тухай партиина, ...фсоюзай болон ажахын органуудта, ажалша ...тэ үргэн ехэ хөөрэлдөөн болоhон, тодорхой ...харaалагдаhан юм. Ажалша коллектив бүхэн ...нэмэлтэ уялгануудые абаа бэлэй.

...ээ мүнөө эндэ продукциин өөрынь үнэ сэн хям... ...талаар ямар юумэнэй хэгдэжэ байhые, ямар үрэ ...түйлагдажа байhые хаража үзэхэдэ, ехэ hо... ...ьшье, hургаалтайшье. Республикымнай түрүү ...нуунууд гаргаша багатайгаар, эрхим шанартай, ...кци үйлэдбэрилжэ, гүрэндөө тушааха талаар ...ай болон научно-техническэ хэмжээнүүдые бэе... ...айнхай. Жэшээнь, үргэн хэмжээнэй экономиче... ...ялта хэжэ байhан «Электромашина» заводой ...нгүүдые харахада, нилээд туhатай байна. Продук... ...даха түсэбөө дүүргэхэ зуураа мүн баталагдаhан ...продукцияа саг соонь хэрэглэгшэдтэ эльгээ... ...а сүм бэелүүлхэ талаар заводой үйлэдбэриин ...нэй хүдэлмэри шэнэлэн хубилгагдаа. Ажалай ...гүүдые сэгнэхэ, шэнжэлхэ шэнэ гурим табигда... ...дическа материалнууд түргэн бэлдэгдэhэн ...Туршалтын үедэ хэрэглэгдэхэ материальна ...ын, социалис мүрысөөнэй дүримүүд шэнээр ...Тиихэдээ заводой таhаг болон цехүүдэй эрхэ ...хараада абтажа, ондо ондоо дүримүүд найруу... ...гдаhан байна бшуу. Ажалшадай эдэбхи үүсхэл ...бадаруулха талаар нийтэ-политическэ болон ...жын хүдэлмэри яhала hайнаар ябуулагдадаг бо... ...тус заводой партком болон профкомой эдэбхи ...ээр харагдана.

...тэдын ашаар «Электромашина» завод байгша ...оон hарынгаа түсэбые продукци худалдалгаар... ...хэрэглэгшэдтээ эльгээлгээршье сүм дүүргэhэн бай... Тиихэдээ ажалай бүтээсэ түсэбhөө гадуур 11,5 ...р дээшэлүүлжэ, продукциин өөрынь үнэ сэн ...нтээр хямдаруулжа шадаа бшуу. Олзо доход ...н хүлhэнэй фонд алмаха түсэбүүд мүн лэ бү... ...дүүргэгдэhэн байна. Энэмнай заводой бүхы ...коллективэй айхабтар ехэ амжалта болоно гэжэ ...тэмдэглэлтэй.

...озерская» шахта үнгэрhэн долоон hарын тур... ...дукциин өөрынь үнэ сэнгые 9,9 процентээр, тү... ...ртануудые гаргадаг Кировэй нэрэмжэтэ завод— ...нтээр, Загарайн карьероуправлени—7,4 про... Цишиканай прийск 3,6 процентээр, Зэдын воль... ...бденэй комбинат —3,1 процентээр хямдаруул... ...Тиигэжэ эдэ предприятинууд ехэ хэмжээнэй ...продукци гаргаhан байха юм. Тус промышленна ...тинууд жэгдэ hайнаар хүдэлжэ, түсэбтэ дааба... ...бүхы талаарнь саг үргэлжэ дүүргэдэг заншал... ...ной. Ажалай болон материальна гаргашануу... ...болгохо, продукциин шанар, hайжаруулха талаар ...ай хүдэлмэри Холбоолжоной нүүрhэнэй уурхайда, ...ермаш» нэгэдэлдэ, Итанцын леспромхоздо, Сэ... ...одоной баазада, Сүхын арhанай заводто болон ...промышленна предприятинуудта ябуулагдадаг бай...

...й хамта бүхыдөө республика доторнай КПСС-эй ...декабриин (1983 он) Пленумэй үгэhэн даабарие ...рэг хангалтагүй байна гэжэ хэлэхэ үндэhэ ба... ...йсэд бии гээшэ. Бүхыдөө республика дотор гар... ...товарна продукциин өөрынь үнэ сэн долоон hа... ...да түсэбтэ даабариhаа оройдоол 0,1 процентээр ...мүн материальна гаргашануудай талаар ту... ...бари 0,3 процентээр бага болоhон байна бшуу. ...нилээд бирагүй дүн, тиимэhээ энээнтэй лашье ...болохогүй байhаниинь хэндэшье эли гээшэ. Энэ ...соо 1 түхэригэй товарна продукци гаргахадаа, ...hоор, 92,64 мүнгэ гаргашалха байгаа hаа, арай ...44 мүнгэн гаргашалагдаhан байха юм.

...дүн дээрэhээ болоноб гэхэдэ, олохон промышлен... ...нууд болон предприятинуудта ажалай бүтээсэ ...дээшэлүүлхэ, материальна, ажалай болон мүнгэ ...гаргаша хараа байса доошолуулха талаар залан ...хүдэлмэри ябуулагданагүй гээшэ. Тиигэжэ алар 42 ...продукциин үнэ сэнгые хямдаруулха түсэ... ...лагдаhанhaa үлүү ехэ гаргаша хэhэн, түсэб бо... ...нуудаа бодото дээрэнь бэелүүлжэ шадаагүй бай... Тэдэнэй дундаhаа «Татарский ключ» гэжэ карь... ...авто-заhабарилгын завод, Клюевскэ, Шулуу... ...промхозууд, «Бурятмебель» нэгэдэл, нарин сэм... ...комбинат, кондитерскэ промышленностиин нэгэдэл, ...ническа завод, Улаан-Үдын хилээмэнэй завод ...сэд олон предприятинуудые нэрлэжэ болохо бай...

...тиимэhээ нютагай, партийна, совет, профсоюзай ...министерствэнүүд болон албан зургаануудай ...хэрэглэгшэд энээнние шүүмжэлхы ёhоор хаража үзэ... ...ай бүтээсэ дээшэлүүлхын ба продукциин өөрынь ...хямдаруулхын тула бүтэмжэтэй хэмжээнүүдые ...а ёhотой болоно. Партиин энэ даабарие заа... ...дүүргэхын тула эрид тэмсэл хаа хаанагүй ябуулаг... ...ээ. Продукциин шанар, үнэ сэндэ үдэр бүриин ...хандуулдаг лэ газарта hайн үрэ дүнгүүд хараг... ...үйлэдбэринь урагшатайгаар хүгжэнэ ха юм. Энээ... «Электромашина» заводой дүй дүршэл эли тодоор ...гээшэ.

...продукциин өөрынь үнэ сэн доошолуулха арганууд ...гээшэ. Нэн түрүүн үйлэдбэриин участок бүхэндэ ...бүтээсэ эрид дээшэлүүлхэ, эрдэм, техникын болон ...дүй дүршэлэй түйлалтануудые нэбтэрүүлхэ, түхеэ... ...дээ гурбан халаанда хүдэлгэхэ, ажалай эмхидхэл ...журам залан шангадхаха, алмалта, арьбалалтын ...эрүүгээр тэмсэхэ, материальна, ажалай, мүнгэ ...гаргашалгын нормо наринаар сахиха, мэргэжэлтэ... ...он экономистнуудай харюусалга үндэhөөрнь дээ... ...шанга шалгалта ба хиналта эрхилхэ гэхэ мэ... ...нүүд дары абтаха ёhотой.

...эй ЦК-гай декабриин (1983 он) Пленумэй энэ ...үгэhэн даабаринуудые бүринмүhэн дүүргэхэ гээшэ ...хүтэлбэрилэгшэдэй бэшэ, харин ажалша кол... ...ажалша хүн бүхэнэй шухалын шухала зорилго ...болонхой.

ТАРЯА ХУРЯАЛГА-84

САГ ШАМДУУЛНА

Репортаж

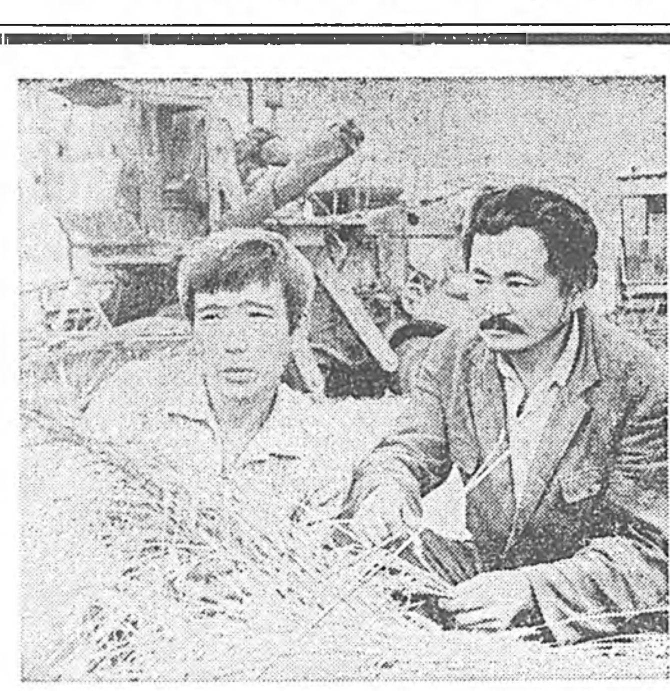
Мэнэ hая гэхээр лэ эндэхи хада уулын ой модон пэгшын ногооржо, тала дайдын ургамал, тарянай газаршье баhал хүхэрэн харагдажа байhан юм. Теэд hүүлэй хэдэн үдэр соо эдэ бүгэдэ ямар нэгэ шэдитэ бииргээр шэрдүүлhэн мэтээр ехэнхидээ алтарма шара үнгэтэй болошобо. Илангаяа тарянай газар хуу шахуу халюуран сайраад, ой модоншье сооxорлон шаралжа харгдадаг болонхой.

Үнэндөө, энэнь гайхалтайшье бэшэ ааб даа. Намарай эхин hара—сентябрь тэнгhээ үнгэржэ, сагай нилээд оройхон болоhониие hануулна ха юм.

Эгээл тиимэhээ хээрэ таряалан дээрэ ургаса хуряажа гү, али полиин hолоомо суглуулжа, намарай паар хахалжа ябаhан механизаторнуудтай уулзахада, тэдэ ехэл сүтаха нойроошье мартан хүдэлжэ байhаниинь яhала мэдэгдэхээр байба. Хаа хаанагүй ажалай эршэ, абьяас харгдана.

Манай ябаhанай урда hүнинь горитойхон уhатай бороо ороод, хадагдаhан баалнуудые суглуулжа сохихын аргагүй болоод байгаашье hаань, миин гараа хабсараад hууха хүн үзэгдэбэгүй. Үдэ болоодүй байхада зарим механизаторнууд комбайнуудайнгаа подборщигые абажа, орондонь жаткануудые тодхоод, таряа амяарлан хадахаяа гаргаhан байгаа hэн. Нүгөөдүүлынь тэнгэриин шарай адаглажа байгаад лэ комбайнуудайнгаа энэ тэрэ юумыень шалгажа, тоhодожо, баhал сүлөөгүй хүдэлнэд. Харин энэ үедэ таряа баал болгон хададаг, hолоомо суглуулдаг, газар хахалдаг агрегадууд тогтон торонгүй ябаба.

— Манайш механизаторнууд гол түлэб найдамтай зон юм. Наратай сэлмэг үдэрнүүдэй ...

— Мүнөө үдэр бүри тус тустаа хэды гектар таряа хаданабта?

—Комбайн бүхэнөөр үдэрэй 15 гектар ургаса баал болгохо даабаритай hаа, тэрэнээ 18—20 гектарта хүргэнэбди. Заримамнай 25 гектарташье хүргэдэг.

Тиихэдэ эндэ арбаад жэлдэ комбайнераар хүдэлжэ байhан Виктор Цыбиков арбадахи класс дүүргэhэн Нима хүбүүгээ баhал хажуудаа абаад комбайнерай ажалда hургажа, үдэр бүхэндэ үндэр бүтээсэ түйлана. Энээнhээ гадна, баал суглуулжа сохидог звенодошье эрхимээр хүдэлдэг комбайнернууд бии.

...тнер шэнэ ургасын ороohон буулгагдаа.

Энэ жэлдэ таряанайнь ургаса нёдондонойхидо яашье хүрэнэгүй. Хэрбээ үнгэрhэн жэлдэ эндэхид гектарай 20—22 центнер, харин сэбэр паар дээрэhээ гектарай 30 хүрэтэр центнер шэниисэ абаhан hаа, мүнөө оройдоол 14—15 центнер таряа хуряана. Юуб гэхэдэ, үнгэрhэн хабартаа, зунай эхеэршье (июль гаратар) эндэ өөдэтэй хура бороо ороогүй, таримал ургамал, үбhэ ногоон нилээд гандаhан байгаа.

— Иимэ сагай болоходо сэбэр паар лэ найдамтай ургаса үгэнэ. Харагты, тэрэ хоёр зэргэлhэн полиие, нэгэниинь хабар хахалагдажа таригдаhан, нүгөөдэнь сэбэр паар байhан юм. Ургасань ямар ондоо гээшэб. Сэбэр паар байhан газарhaa гектарай сохом 18—20 центнер ороohон гарахал ёhотой, — гэжэ Радна Доржиевич хэлэнэ.

Нээрээшье энэ хоёр таряалангай нэгэнэйнь ургаса үдхэнөөр пэгшыжэ, улаан шаргал үнгэтэй харагдана, томо хоолосуудаа ганхуулан найгуулна. Харин нүгөөдэнь hураггүй шэнгэн, набтаршье ургасатай сайжа үзэгдэхэ юм.

...шанга хаhань орожо, одоол «унаhан малгайгаа абаха сүлөөгүй» хүдэлдэг үе ерэбэ гээшэ. Сагнай шамдуулжал байна ха юм. Тарянай ургасые түргэн хуряажа абаха, хартаабхаяа хаhа сагтань малтаха, шэнэ ургасын ороohо дары сэбэрлэжэ, хатаажа, амбаартаа хадагалха, гүрэндэ худалдаха хэрэгтэй. Хуряагдаhан полинуудай hолоомые түргэнөөр суглуулжа абаад, намарай паар саг соонь шадаал hаа ехээр хахалха болонобди. Энээнэй хажуугаар сенаж, силос даралга мэнэ hаяхан дүүргэгдээд, эндэ тэндэ заха үзүүр газарта сабшагдаха, хуряагдаха үбhэншье бага зэргэ бии, — гэжэ Алтайн совхозой парткомой секретарь Р. Д. Гонсорунов хэлэнэ.

Тэрэ үдэр бидэ Радна Доржиевичтай хамта ажахын таряалан дээгүүр ябажа, ургаса хуряалгын хүдэлмэритэй танилсаабди. Бүхы дээрэнь харахада эндэхи механизаторнуудай урдахи харюусалгаяа ойлгон, булта үнэн зүрхэнhөө оролдожо, хүсэ шадалаа, сагаа гамнангүй, амарха амаралта, уларилай тохёолдоhон эрхэ байдалдашье бүхы таряагаа хаhа болзортонь хуряажа, баяншье ургаса абаад, район дотороо түрүүшүүлэй зэргэдэ гараа hэн. Мүнөө жэлдэшье бусадай хойно орохогүйл ёhотойбди, — гэжэ парткомой секретарь хөөрэнэ.

Совхозой түбhөө зүүн хойшоо холо бэшэ үргэн ехэ полидо 4 комбайн шэниисын ургасые баал болгожо ябана. Эндэ комбайнернууд Гырыл Дараев, Виктор Цыбиков, Сергей Лузанов, Вячеслав Бундаев гэгшэд хүдэлнэ. Эдэнэр гол түлэб дүршэл шадабари ехэтэй, угай механизаторнууд юм. Жэшээнь, залуу хүбүүн Гырыл Дараев совхозойнгоо суута комбайнер Николай Цыренович Дараев эсэгэеэ дахажа, энэ мэргэжэлдэ hураад, мүнөө гурбадахи жэлээ бэеэ даагаад ажаллана.

— Нёдондо би 378 гектар таряа баал болгоод, совхоз соогоо мүрысөөндэ гурбадахи hуури эзэлээ hэм. Энэ жэлдэ тэрээнhээ дээшэ бүтээсэ түйлахын түлөө оролдохоб, —гэнэ Гырыл.

— Бидэ нёдондонойхидол адляар энэ жэлдэ ажахыдаа ургаса хуряалга-зөөлгын тусхай комплекс эмхидхээбди. Тэрэниие совхозой ахамад агроном Б. Р. Доржиев хүтэлбэрилдэг.

Мүн комплексдо таряа хадаха, хуряаха, намарай паар хахалха звено бии юм. Звено бүхэндэ коммунистнууд ахалагшадаар табигданхай. Жэшээнь, таряа хададаг энэ звеное коммунист Сергей Лузанов толгойлно, — гэжэ Р. Д. Гонсорунов хэлэнэ.

Саашань таряа хуряалгын хүдэлмэриин түсэбтэй танилсабабди. Байгша ондо энэ ажахы бүхыдэнь 1300 гектарай ороohо таряа гол түлэб 18 — 20 үдэр соо хуряажа дүүргэхэ, бүхы ургасынгаа 80 процентые амяарлан хадаха, хуряаха юм. Мүнөө эндэ 11 комбайн хүдэлгэгдэнэ. Даб дээрэ түрүүшын 700 гаран гектарай ургаса баал болгогдоод, тэрэнhээнь 200 гектарай ешмээн, мүн тэды шэнээн шэниисэ суглуулагдажа сохигдоод, тоог дээрэнь 1000 шахуу центнер шэнэ ургасын ороohон буулгагдаа.

Тарянайнгаа ургасын энэ жэлдэ hайн бэшэшье hаань, ургаhан юумыень заахашье гээлтэ хоролтодо оруулангүй саг соонь хуряажа, өөhэдтөө хүсэд хүрэхэ үрэhэ бэлдэхэ, мүн гүрэндэ таряа худалдаха жэлэй түсэбые заатагүй дүүргэхэ гэhэн нэгэл хүсэл эрмэлзэлтэйгээр эндэхид хүдэлнэ.

М. НАМЖИЛОВ,

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: 1. Комбайнернууд (зүүн гарhaa) Г. Дараев, В. Цыбиков. 2. Ажахын тарянай тоог дээрэ.

Авторай фото.

Хяагтын район.

ХОЁР КОМПЛЕКС ХҮДЭЛНЭ

Манай совхоздо таряа хуряалгын транспортна хоёр комплекс бүридхэгдэнхэй. Тэдэниие хүтэлбэрилхөөр В. В. Иванов, Д. П. Черниговский гэгшэд томилогдоо юм. Таряашадаймнай хүсэлэл оролдолгоор бараг hайн ургаса ургуулагдаа. Мүнөө үедэ 1300 гектар тарян баал болгон сабшагдаад, 597-ниинь хуряагдаа. Совхозоймнай тоогууд дээрэ 9138 центнер шэнэ ургасын ороohо тарян оруулагдаа. Түсэбэй ёhоор гектар бүриhөө дунда зэргээр 12 центнер тарян суглуулагдаха юм. Мүнөө гектар бүриhөө 15 центнерhээ доошо бэшэ ургаса абтажа байна.

Таряае баал болгон сабшалгада дүршэлтэй механизаторнууд Александр Павлович Карнышев, Эдуард Васильевич Димов гэгшэд шалгараа. Тэдэнэр халаанайнгаа даабарие 110—115 процентээр бэелүүлнэ.

Н. ЛОБАНОВА,
Кабанскын районой Ойморой совхозой ахамад экономист.

ҮХИБҮҮД БА ЭДИРШҮҮЛЭЙ ТЕАТРНУУДАЙ УЛАСХООРОНДЫН НЭГЭДЭЛЭЙ МОСКВАДА НЭЭГДЭЖЭ БАЙhАН VIII ГЕНЕРАЛЬНА АССАМБЛЕЙДЭ ХАБААДАГШАДТА, АЙЛШАДТА

Үхибүүд ба эдиршүүлэй театрнуудай уласхоорондын нэгэдэлэй VIII генеральна ассамблейдэ хабаадагшадые, айлшадые үнэн зүрхэнhөө амаршалнаб. Искусствая хүгжөөлгын гол шухала асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхын тула элдэб үзэл бодолтой, этигэл найдалтай, элдэб зохёохы шэглэлтэй театрай ажал ябуулагшадай Совет гүрэнэй ниислэл — Москва хотодо уулзахаяа байhаниинь бидэнэртэ аятай зохид лэ.

Театр, илангаяа үхибүүд ба эдиршүүлэй театр ургажа ябаа залуу үетэниие гоё hайханиие ойлгодогоор, энэрхы hайхан сэдьхэлтэйгээр хүмүүжүүлгын хүсэтэ зэбсэг мүн болоно. Тэрэ оршон байдалые ойлгохо, мэдэрхэдэнь, юртэмсэ дэлхэйн гоё hайханиие сэгнэхэдэнь, аршалан хамгаалхадань, арьбадхан сахихадань туhалха, тэдэниие ажалда, зохёохы ажал ябуулгада, материальна ба оюун ухаан бодолой баялигуудые байгуулагшадта хүнлэтэйгөөр хандадагаар хүмүүжүүлхэ, үнэн юумэндэ этигэл найдал түрүүлхэ, эб найрамдалай, энэрхы hайхан сэдьхэлэй, хүгжэлтэ дэбжэлтын үг зорилгонуудые түхөөхэ уялгатай.

Үхибүүдтэ зорюулагдаhан театрай искусство XXI зуун жэлдэ ажаhууха манай түби дэлхэйн үетэндэ зорюулагдана гээшэ. Энэ үе сагай ямар байха байhаниинь бидэнэрhээ бултанhaамнай, үхибүүдээ ямараар хүмүүжүүлhэнhээмнай, тэдэнэй ямар сэдьхэл бодолтой байhанhaa гол түлэб дулдыдаха байна.

Үхибүүдэймнай ерээдүй бидэнэй гарта. Эгээл тиимэhээ бүгэдэ нийтын эб найрамдалые бэхижүүлхэhээ, ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахаhaa хойшолуулашагүй шухала, зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ зорилго мүнөө үедэ байхагүй. Энэ hайн hайхан үг зорилгые бэелүүлгэдэ үхибүүд ба эдиршүүлэй театр хүндэтэй, харюусалгатай үүргэтэйл. Манай орон дотор ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлгэ хододоо гүрэн түрын анхарал оролдолго доро байдаг. Эб найрамдал тухай Ленинэй гар табилгатай түүхэтэ декредhээ эхилээд, мүнөө үеын эб найрамдалта үргэн ехэ үүсхэлнүүд хүрэтэрөө, үзэг бэшэггүйдэлгые усадхаха түрүүшын алхамуудhaa эхилээд, ургажа ябаа үетэниие hургалгын, хүмүүжүүлгын бүхы хэрэгые бүри үндэр дээдэ шэнэ хэмжээндэ гаргаха уялгатай hургуулиие хубилган шэнэлэлгэ хүрэтэрөө Советскэ Союз али бүхы талаараа түгэс хүгжэлтэтэй, үндэр мэдэрэлтэй, гүнзэгы эрдэм мэдэсэтэй хүниие хүмүүжүүлхэ гэhэн гол зорилго урдаа табидаг юм.

Таанад, үхибүүд ба эдиршүүлэй театрнуудай уласхоорондын нэгэдэлэй Москвада нээгдэжэ байhан VIII генеральна ассамблейдэ хабаадагшад, айлшад олон асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ байнат. Таанадай хуралдаанай темэ — «Ургажа ябаа залуу үетэниие эб найрамдалай, хүгжэлтэ дэбжэлтын мэдэрэлтэйгээр, энэрхы hайхан сэдьхэлтэйгээр хүмүүжүүлгэдэ үхибүүд ба эдиршүүлэй театрай үүргэ»—зохёохы ажал ябуулгынтнай замыень заахан одон болохо байhандань найданаб.

Эб найрамдалай ба хани барисаанай аша туhада, манай үхибүүдэй жаргалта ерээдүйн түлөө үрэ түгэсөөр ажаллахыетнай, зохёохы амжалта түйлахыетнай таанадта бүхы зүрхэ сэдьхэлhээ хүсэнэб.

К. ЧЕРНЕНКО.

БАГАШУУЛАЙ ТЕАТР

«Эб найрамдалай, хүгжэлтэ дэбжэлтын үзэл бодолтойгоор ургажа ябаа үетэниие хүмүүжүүлгэдэ багашуулай ба эдиршүүлэй театрай үүргэ» гэhэн уряа доро үхибүүдэй болон эдиршүүлэй театрнуудай уласхоорондын нэгэдэлэй (АССИТЕЖ) VIII генеральна ассамблей hая Москвада нээгдэбэ. Энэ хуралдаанда хабаадахын тулада 34 ороной түлөөлэгшэд совет ниислэл ерээ юм.

— Манай хүшэр хүндэ үедэ үхибүүдэй ба эдиршүүлэй театрнуудай удха шанар дээшэлнэ,— гэжэ генеральна ассамблейн эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэ, СССР-эй соёлой министрэй орлогшо Г. А. Иванов хэлэбэ.— Мүнөөдэрэй эдир харагшадай ямар хүнүүд болоhонhoo түби дэлхэйн ерээдүй дулдыдаха бшуу. Тиимэhээл искусствын хэрэгсэлнүүдэй туhаламжаар hайхан сэдьхэлтэйгээр, үнэн зүб ябадалтайгаар hургаха гээшэ шухала.

(ТАСС).

«НАЙРАМДАЛ МАНДАХА БОЛТОГОЙ!»

...лой Арадай Республикын үдэрнүүдтэ хабаадалсаhан хүршэ ороной түлөөлэгшэдтэй уржадэр уулзаба.

Дурсагдагша дээдэ hургуулиин hуралсалай гол корпусой үүдэн дээгүүр «Монгол анда нүхэднай морилжо хайрлыт!» гэhэн уряа бэшэг аржына. Үдэрэй 2 часта МНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, Монгол ороной соёлой министр, монгол-совет хани барисаанай бүлгэмэй Түбэй соведэй түрүүлэгшын орлогшо **Д. Цэвэгмид,** МНРП-гэй ЦК-гай үзэл сурталай таhагые даагшын орлогшо **Д. Цахилгаан,** МНРП-гэй харюусалгата хүдэлмэрилэгшэ, Соёлой Эрдэм дэлгэрүүлгын бүлгэмэй правлениин түрүүлэгшын орлогшо **Л. Жамбалдорж** түрүүтэй монгол делегациин түлөөлэгшэдые институдай студентнэр, багшанар халуун альга ташалгаар угтаба. Эндэ Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **С. В. Ангапов,** КПСС-эй Советскэ райкомой нэгэдэхи секретарь **В. Н. Башкеев** болон бусад тушаалта нүхэд айлшадаа удэшэжэ ерэhэн байна.

Институдай научна хүдэлмэриин талаар проректор **А. Б. Цыремпилон** коллективэйнгээ габьяата багшанар, эрдэмэй докторнууд болон профессорнуудтэй айлшадаа танилсуулжа, хэдэ хэдэн факультедүүдэй аудитори, кабинет, кафедрануудаар ябуулжа хэрүүлбэ.

Актова зал соо болоhон уулзалгые институдай парткомой секретарь **А. Д. Карнышев** нээжэ, нүхэр А. Б. Цыремпилондо үгэ үгэбэ.

— Буряадай түрүүшын эрдэмтэ Д. Банзаровай нэрэ зүүжэ байhан манай институт 1932 ондо эмхидхэгдэhэн юм. Үнгэрhэн үе соо хори мянга гаран багшанар манда бэлдэгдээ. Тоггоогдоhоор 50 жэлэйнгээ алдарта ойн баяр дээрэ институднай «Хүндэлэлэй тэмдэг» орденоор шагнагдаа hэн. Мүнөө үедэ hуралсалай долоон факультедэй 5000 гаран студентнэртэ эрдэмэй 150 гаран кандидат, эрдэмэй 12 доктор хэшээл үгэнэ,— гэжэ нүхэр А. Б. Цыремпилон онсолон тэмдэглээ.

Зүүн-Сибириин хизаарта эгээл томо дээдэ hургуулинуудай нэгэн болохо Буряадай багшанарай 1-дэхи категориин институт юрэнхы эрдэмэй ба мэргэжэлэй hургуулиие хубилган шэнэлэлгын гол гуримуудые баримталан, байгша ондо hуралсалайнгаа жэлые эхилбэ. Жэл бүри институдта 180 гаран научна хүдэлмэринүүд бэшэгдэжэ байдаг. Жэлэй туршада мянга гаран студентнэр научна элидхэлнүүдые хэдэг, мүн 12—13 хүн аспирантурада абтадаг. Мүнөө үедэ дүшөөд хүн аспирантуранuudта hуралсажа байнхай.

Энэ уулзалга дээрэ совет-монгол хани барисаанай бүлгэмэй Буряадай отделениин түрүүлэгшын орлогшо, түүхын эрдэмэй доктор, профессор **Д. Б. Улымжиев** дэлгэрэнгы үгэ хэлээ.

— Улаан-Баатарай болон Буряадай багшанарай институдуудай дунда хани ёhоной харилсан туhалалсалгын хэлсээн 1976 ондо батагагдаhан юм. Тэрэ гэhээр дурсагдагша дээдэ hургуулинуудай харилсаа холбоон нилээд үргэдэжэ, түрүү дүй дүршэлөө халан абалга, хоёр талаhaa хамтаржа үнгэргэгдэдэг научно-практическа конференцинүүд ехэ удха шанартай, хэн хэндэмнайшье аша туhатай, — гэжэ нүхэр Д. Б. Улымжиев тэмдэглээ.

Физико-математическа факультедэй 4-дэхи курсын студентка, Ленинскэ стипендиат **Таня Акимова**, ендэртэ гаража, институдтахи үетэн нүхэдэйнгөө ажал, hурагсал тухай хөөрэбэ.

Удаань айлшадай зүгhөө биологиин эрдэмэй доктор, профессор Д. Цэвэгмид халуун альга ташалгаар угтагдан, дэлгэрэнгы үгэ хэлээ. Нүхэр Д. Цэвэгмид Монгол ондо анха түрүүшын hургуулинуудые эмхидхэлсэhэн габьяатай. Монголой Гүрэнэй университедэй ректорээр олон жэлдэ ажаллаhан байна.

Монголой Арадай Республикын соёлой болон гэгээрэлэй hүүлэй үеын ехэ хүгжэлтэ, монгол-совет хани барисаанай аша үрэ тухай тобшолол хэhэн баримтатай дэлгэрэнгы үгэеэ нүхэр Д. Цэвэгмид халуун альга ташалга доро түгэсхөө. Зал соо «Найрамдал мандаха болтогой!» гэhэн баярай үгэнүүд удаан зэдэлээ.

Уулзалгын түгэсхэлдэ монголой артистнууд суглараагшадта ехэ концерт үгэhэн байна.

Б. ЖАНЧИПОВ,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Монголой айлшад Буряадай багшанарай институдай түлөөлэгшэдтэ бэлэг барюулжа байна.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА — БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

II. ХҮСЭТЭ ТЕХНИКЭЕЭ ГАМНАХАДАА...

Эдэ жэлнүүдтэ ажахы бүхэнэй материально-техническэ үндэһэ һуури улам бэхижүүлэгдэжэ, илангаяа автомашинануудаар, бүтээсэ ехэтэй хүсэтэ тракторнуудаар, элдэб түхэлэй машинануудаар хүсэд хангагдана. Мүнөө колхозой машинануудай хашаа соо жэрылдэн табигдаад байһан элдэб зүйлэй техникэ харахадаа, хүн бүхэн гайхахаяа болинхой.

«Маяк» колхозой машина, техникээ хадагалдаг хашаа соо хододоо гуримтай байдаг. Эндэ үлүү түмэр түдэгын эмхи гуримгүй хаягдаад байхыень харахагүйт. Хабартаа тарилгын урда тээ заһабарилагдаад, шорой, шабарһаа сэбэрлэгдээд, жэрылдэн табигдаһан культиватор, плуг, сеялкэнүүдые харахадаа баясамаар даа. Иимэ машина, техникэ һайн эзэндэ даалгагдабал, заатагүй найдамтайгаар ашаглагдаха байха. Һүүлэй жэлнүүдтэ дурсагдагша колхоз комбайн, тракторнуудаа хадагламжада табиха тусхай хушалта, шулуудагдамал талмайнуудые барижа захалаа юм. Эдэ бүгэдын ашаар даалгагдаһан машина, техникэнь олон жэлэй туршада һаадгүй хүдэлгэгдэжэ, урдынхиһаа нилээд бүтээсэтэйгээр ашаглагдадаг болоо.

Тус ажахы район дотороо эгээн түрүүлэн тракторнуудайнгаа техническэ хангалгые өөһэдөө хэжэ, Госкомсельхозтехникын туһаламжаһаа арсаһан юм. Абаһаар колхозой түрүүлэгшэ, инженернэ албанай хүдэлмэрилэгшэд агропромышленна нэгэдэлэй шэнэ гурим хазагайруулһандаа районой хүтэлбэрилэгшэдтэ нилээд шүүмжэлүүлдэг байгаа. Уданшьегүй ажахы доторoo нэбтэрүүлһэн онол арганиь аша үрэтэй байһанаа харуулаа һэн. «Маяк» колхоздо тракторнуудта техническэ хангалга хэхэ өөрын тусхай звено байгуулагдажа, график зохёогдоо бэлэй. Иигэжэ техническэ хангалга саг болзортоо, һайн шанартайгаар үнгэргэгдэдэг боложо, тракторнууд удаан саг соо эбдэрэнгүй, бүтээсэтэйгээр хэрэглэгдэдэг болохоһоо гадна ажалайнь үнэ сэн нилээд доошолоо һэн. Бури һаяхан энэ ажахыда заһабарилгын бокс ашаглалгада үгтэжэ, багаар эбдэрһэн техникэ түргэн болзорто заһабарилагдаха аргатай болоо.

— Урдандаа ондоо байгаа. Ямар нэгэ тракторай узел, агрегадай эбдэрбэл, задалжа харанѣьегүйгөөр мастерскойдо абаашадаг һэмди. Госкомсельхозтехникын мастерскойдо үнөөхи трактор түргэн заһабарилагдахагүй даа. Ээлжээгээ хүлеэжэ нэгэ-хоёр һара лаб зогсохо. Харин мүнөө иимэ тракторнуудаа өөһэдөө түргэн болзорто заһабарилжа бэлдээд хүдэлгэнэбди. Гаргашань эрид хорохоһоо гадна бүтээсэнь нилээд дээшэлээ,— гэжэ ахамад инженер Леонид Зиновьевич Степанов хэлэнэ.

Мүнөө колхоздо 75 трактор бии. Тэрэ тоодо хүсэ ехэтэй 10 тракторой юм. Мүн дүшэ гаран автомашина, орооһо тарьянай 30, хартаабха малтаха 11 комбайн болон оньһон элдэб түхэлэй техникэ эндэ бии байха. Тиин ажахын механизаторнууд машина, техникынгээ бүтээсые эрид дээшэлүүлхын тулада һара, жэл бүхэндэ эрмэлзэнэ.

Машина, техникээр хүсэд хангагдахаһаа гадна тэрэнээ һаадгүйгөөр, бүтээсэтэйгөөр хүдэлгэдэг тус колхозой механизаторнууд хабартаа тарилгынгаа бүхы хүдэлмэриие агротехническэ эгээл богони болзорто үнгэрдэг гуримтай. Эндэ механизатор бүхэн техникэдээ онсо ондоогоор хандадаг байха юм. Тодорхойлбол, колхоздо дүй дүршэл, бэлиг шадабаритай гэхэ гү, али ямаршье сагта элдэб түхэлэй техникэ хүдэлгэдэг механизаторнууд жэлһээ жэлдэ олошорно. Баян дүршэлтэй механизаторнууд Василий Бадашков, Назар Венидиктов, Василий Степанов, Григорий Малютин, Леонид Яковлев болон бусадай түйлаһан амжалта гансашье колхоздо бэшэ, мүн район дотор суурханхай. Ёһотойл таряашан байһанаа батаар гэршэлэн харуулһан эдэнэрнай хүндэ болон хүнгэн тракторнуудта ажаллахадаа, заабол үндэр бүтээсэ түйлана. Иимэл бэрхэ шударгы механизаторнуудай олошорһондол эндэхид хабарайнгаа тарилгын, тэжээл бэлэдхэлгын гү, али ургаса хуряалгын хүдэлмэриие заабол богони болзорто эмхитэйгээр, һайн шанартайгаар ябуулна гээшэ.

— Шударгы бэрхэ, бэлигтэй шадамар механизаторнуудые сэдьхэлээрээ танихаш. Харин залхуу зайран, хүнгэхэн ажал бэдэрдэг хүдхэшүүл холоһоо эли байхал даа. Залуу наһандаа бишье механизатораар ажаллаһан байхаб. Нажарай аяма халуунда тоһо, соляркын шороб эхүүн үнэр унхидан, бүгшэм хүндэ агаартай утаа тооһоор манаршаһан кабина соо утын үдэр һэжэрүүлжэ эсэшэһэн бэеэ тэниилгэн амаржа, тунгалаг уһаар нюур, гараа сэлмээн угаагаад, талын булжамуурай ирагуу хоолойе шагнажа байхада гоё даа, — гэжэ колхозой правлениин түрүүлэгшэ Денис Прокопьевич Болонев хэлээ һэн.

Ажахын хүтэлбэрилэгшэ залуу наһаяа дурсан хөөрэхэдөө, бэрхэ шадамар механизаторнууд хэзээдэшье түшэг тулгуури болодог гэжэ ойлгуулаа юм. Үглөө бүхэндэ заншалта суглаагаа үнгэргэжэ, хэхэ ажалаа тодорхойлһоной удаа заабол машинануудай хашаа соо ошоходо колхозой түрүүлэгшэ нэгэл дутагдал обёорһон лэ байдаг. Тэрэ дутагдал обёорһоор хашха, хуугай табижа ябадаггүй. Инженернэ албанай хүдэлмэрилэгшэдтэй уулзажа, тайлбарилан ойлгуулаад, усадхаха болзорыень тодорхойлдог гуримтай.

Бидэнэй ерэһэн тэрэ үдэр Денис Прокопьевич Болонев ахамад инженер Леонид Степановтай, ахамад зоотехник Анна Денисоватай хөөрэлдэхэ үедөө:

— Леонид Зиновьевич! Силосэй траншей соо ногоон эшэ набша нягтаруулан дараха «Кировец» трактортнай утын үдэр мастерскойн үүдэндэ зогсоо. Хараа һэн гүт? Тракторист Юрий Киселевой жолоододог трактор һэн гү даа? Яһала бараг ябадаг һэмнай. Эбдэршөө гү?—гэжэ асуухадань:

— Мүнөө заһабарилагдаа, силос даралгада хүдэлгэгдэнэ. Коробконь эбдэрээ. Тарбагатайда заһабарилагдаа юм. Тон муугаар заһабарилна. Хоёрдохи тракторнай иигэжэ эбдэрнэ,— гэжэ ахамад инженерэй харюусахада:

— Заһабарилгын һүүлээр асархадаа юу хараа һэмта. Тарбагатайн мастерской хонходоод, бүхы ушарыень хэлыт. Саг дары хэмжээ абаагүй һаань, баталһан хэлсээнэйнгээ ёһоор яла түлүүлхэбди. Таанад ойлгожол байгты. Силос, сенаж даража бэлэдхэхэ үедэ нэгэшье техникэ һаатаха ёһогүй. Бүхы тэжээлээ саг болзортонь, һайн шанартайгаар хуряажа абаха ёһотойбди. Хэрбээ дараһан силосэй үбэлдөө муу шанартай байбалнь, колхозой ахамад зоотехник Анна Алексеевна Денисоватай сэхэ тоосохот,— гэжэ шангаханаар һануулан хэлээ бэлэй.

Таряашад, механизаторнуудай бүхэли жэлэй туршада хэһэн ажалай дүн намартаа элирүүлэгдэжэ сорсологдодог. Алтан намарай эхинһээ баян ургаса хуряагдана бшуу. Энэ үе баярламааршье, һэримжэтэйшье байдаг. Таряа хуряалгын үеэр хура бороон орожо гү, али эртын хюруу унажа, ехэ тодхор ушаруулдаг байха юм. Тиин сагайнгаа уларилай эрид хубилдагые һайн мэдэхэ болоһон «Маяк» колхозой механизаторнууд бүхы ажалаа түргөөр хэжэ үрдихые оролдоно. Эдэнэр ургаһыень гээлтэ хоролтогүйгөөр сүм хуряажа абахын хажуугаар һолоомоёо саг болзортонь суглуулжа, намарай паар ехээр хахална.

Һүүлэй жэлнүүдтэ дурсагдагша ажахын механизаторнууд, бригадирнууд урдахи зорилгоёо жэншэдгүй дүүргэнэ. Колхозой правлени, партийна комитет, профком механизаторнуудайнгаа эдэбхи үүсхэлыень улам бадаргажа, социалис мүрысөөнэй гурим таарамжатайгаар зохёожо тодорхойлдог заншалтай. Эндэ эрхимээр ажаллагшад заабол урмашуулагдана.

Ургаса хуряалгын үедэ механизаторнуудай, комбайнёрнуудай, жолоошодой хэһэн ажалай дүн табан хоног бүридэ сорсологдожо, шалгарагшадынь олондо дары мэдээсэгдэнэ. Нормоёо үлүүлжэ эрхимлэгшэдтэ мүнгэн шан дамжуулгын Улаан вымпелтэйгээр барюулагдана. Иигээд байхадаа, таряа хуряалгын үедэ эндэ гансашье эрхим дүн түйлахаар бэшэ, мүн бэлиг шадабаряа харуулхаар ажалай тэмсэл бурьялдаг юм.

Колхозой гурбадахи отделенидэ аха дүү комбайнёрнууд Николай, П... ловуудай түрүү дү... һургуули бии бы... бүхэндэ тэдэнэр ... 400 гаран гектарай... гаажа, 5—6 мянг... ороoһо сохижо ... юм.

Михайловууд та... гын эхилхэһээ ур... хэнэйнгөө захаарх... хүсэд эдеэшээгүй ... ряагаа АВМ агрега... даг юм. Ушарынь ... жэ сабшагдаһан ... һүүлдэ һайнаар ... ороoһо таряан ... тодо ородоггүй б... Дүршэлтэй меха... штурвальнаар хүд... дые өөһэдөө олох... тай. Комбайнёрнууд... та ажалладаг ... гууд саашадаа ... комбайнёрнууд бол... Жэшээлбэл, урдан... вальнаар ажалла... Павлов мүнөө ... шэлтэйшүүлһээ дут... лана. Байгша оной ... ряалгада комбайн... дүү Георгий, Аг... рий Степановууд... Чистяков гэгшэд ... Ургаса хуряалгы... байһан эгээл мүнөө... дэ ерэбэл, эсэш... шоройдо дараг... һаа, баярай ошоо... шарайтай эдэ ... нуудтай заабол үү... нэй гараар, оролд... шэтэ ажалаар бүхы... галай эхин табигд...

М. ...

Улаан-Үдын рай...

«СИБИРЬ» ПРОГРАММЫЕ БЭЕЛҮҮЛГЭ

ГҮРЭН ТҮРЫН УДХАТАЙ

Һаяхан СССР-эй Журналистнуудай холбооной правлени, тэрэнэй Новосибирскэ областной эмхи. болон СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделени Новосибирск хотодо Бүхэсоюзна научно-практическа конференци үнгэргэбэ. Тэндэ «Сибирь» программые бэелүүлгэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй үүргэ» гэһэн гол асуудал зүбшэн хэлсэгдээ. Хоёр үдэрэй туршада ургэлжэлһэн тус конференцидэ эрдэмтэд, журнал болон газетэнүүдэй шэнжэлэгшэд, ороной түбэй хэблэлэй олон тоото түлөөлэгшэд хабаадаа.

Конференциин пленарна заседани дээрэ СССР-эй Наукануудай академиин СО-гой түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо академик А. А. Трофимук «Сибирь» программа — ороной шухала регионой научно-техническэ талаар хүгжэлтын программа мүн», СССР-эй Наукануудай академиин СО-гой Промышленна үйлэдбэри эмхидхэлгын ба экономикын институдай директор академик А. Г. Аганбегян «Сибириин үйлэдбэрилгын хүсэнүүдэй хүгжэлтэ ба байгаалиин баялигуудые ашаглалгын асуудалнууд» гэһэн элидхэлнүүдые хээ.

Академик А. А. Трофимук өөрынгөө элидхэл соо Сибириин захагүй дайдын ехэ баялигууд тушаа тогтожо, дэлгэрэнгыгээр хөөрэжэ үгөө. Энэ үргэн хизаар илангаяа элшэ хүсэ үйлэдбэрилгын талаар ехэ арга боломжотой шулуу нүүрһээр, газаар, нефтеэр, түмэр болон үнгэтэ металлаар, ой модоор айхабтар баян юм. Сибириин баялигые ашаглалгада эрдэм наукын үүргэ хэмжээлэшэгүй ехэ. Энэ хизаарай газар дайдые һайнаар үйлэдбэрилжэ. шадабал, ороной Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ сэгнэшэгүй ехэ удха шанартай.

В. И. Ленин «Совет засагай ээлжээтэ зорилгонууд» гэһэн зохёол соогоо иигэжэ бэшээ һэн: «Бидэнэр өөһэдынгөө гүрэнэй ажахые совет ёһо гуримаар байгуулха ёһотойнбди. Байгаалиин баялигые ашаглан, гүрэнэй урда байһан шухалын шухала политическэ болон стратегическэ хараа шугамуудые дүүргэхэ дүүрэн арга боломжотойбди». Агуу багша Ленинэй энэ заабариие совет арад амжалтатайгаар бэелүүлжэ байнхай.

Советскэ Союзай Коммунис парти, Совет правительство оронойнгоо али бүхы хизаарай, регионой хүгжэлтэдэ үдэр бүриин анхарал хандуулна. 1978 онһоо гүрэнэй удха шанартай «Сибирь» программа бэелүүлэгдэжэ эхилэнхэй. Энэ программын ёһоор эрдэм наукын шэнжэлгэнүүд хэгдэжэ, Сибириин байгаалиин баялигуудые үрэ ехэтэйгээр ашаглаха хэрэгтэ зорюулагдана. «Сибирь» программые бэелүүлгэдэ СССР-эй Наукануудай академиин 50 институт, 350 элдэб министерствэнүүд болон албан зургаанууд хабаадаһа. Зүгөөр энэ программын гол эрхилэгшэнь ба эмхидхэгшэнь СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделени мүн болоно.

Эрдэм ба техникын талаар СССР-эй Гүрэнэй комитет СССР-эй Наукануудай академиин Президиум хоёр «Сибирь» гэһэн региональна эрдэм-шэнжэлгын программын гол шухала даабаринуудые баталха тухай» тусхай тогтоол абаһан байна.

«Сибирь» программын тон шухала зорилгонь хадаа регион дотор научно-техническэ хүгжэлтые улам түргэдхэхын түлөө эрдэм-шэнжэлгын болон проектно-конструкторска хүдэлмэриие ниилүүлэн эмхидхэхэ, ороной арадай ажахын нэгэн ниитэ комплексдо Сибириин ээлдэг һуурииe ба үүргые дээшэлүүлхэ хэрэг болоно.

Дээрэ дурсагдаһан тогтоол дотор «Сибирь» программын үндэһөөр хэгдэжэ дүүргэгдэһэн научна шэнжэлгэнүүд болон дурадхалнууд арадай ажахын түсэбүүд болон программануудта оруулагдаха ёһотой гэжэ тодорхойлогдонхой.

КПСС-эй XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлхэ зуураа, «Сибирь» программын үндэһөөр манай Буряадай республикада эрдэм наукын талаар ехэнүүд шэнжэлгэнүүд хэгдэнэ. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй үедэ Озерно полиметаллическа малтамалые ашаглалгада оруулхын тула бэлэдхэлэй хүдэлмэри ябуулагдажа байнхай. Энэ зорилгые бэелүүлгэ хадаа хүнгэн бэшэ хэрэг болоно.

Хоёрдохёор энэ табан жэлдэ Ошурковай апатидай комбинадай барилга үргэлжэлүүлэгдэхэ юм.

Гурбадахяар, манай республикын дэбисхэр дээрэ ой модон элбэг. Энэ баялигые ашаглалга ехэ удха шанартай.

Дүрбэдэхеэр, Байгалые болон тэрэнэй оршомдохи байгаали хамгаалга гүрэн түрын удха шанартай хэрэг мүн.

Эдэ дурсагдагша асуудалнуудаар СССР-эй Наукануудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай эрдэмтэд шэнжэлгэнүүдые хэдэг, арадай ажахытай холбоо барисаатай ажал ябуулга эрхилдэг юм.

Иигэжэ манайшье республикада гүрэн түрын удха шанартай «Сибирь» программын амжалтатайгаар бэелүүлэгдэжэ байһаниинь тон һайшаалтай.

Б. ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ.

МАЛ АЖАЛ — онсо шүхала һалбари

ЕХЭ ҺҮ ТУШААНА

Бэшүүрэй совхозой һаалишад гүрэндэ һү тушааха III кварталай түсэб болзорһоонь уридшалан дүүргэбэ. Түсэбөөрөө 5600 центнер һү тушааха һаа, тэрэнээ 372 центнерээр үлүүлһэн байха юм.

Энэ амжалтада Н. Н. Быковэй даадаг һү һаалиин 1-дэхи фермын коллектив горитойхон хубитала оруулаа. Тус фермын түрүү һаалишан Тамара Лаврентьевна Мякотина һү һаалгаар жэлэйнгээ түсэб дүүргэбэ. Тэрэ даадаг үнеэдэйнгээ тус бүриһөө 1824 килограмм һү һааха түсэбөө 1959 килограммда хүргэһэн байна. Мүн лэ бэрхэ һаалишан Елизавета Васильевна Мякотина жэлэйнгээ түсэб дүүргэхэ дүтэлэнхэй.

Н. МИТЫПОВА.

АМЖАЛТАТАЙ

Түнхэнэй совхозой һү һаалиин фермэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэд шэнэ амжалта түйлаба. Тэдэнэр гүрэндэ һү худалдаха талаар байгша оной түсэбые болзорһоонь дүрбэн һараар урид дүүргэбэ. Энэнь нёдондоной найман һарын туршада тушаагдаһанһаа 2170 центнерээр ехэ болоно. Фермэнүүдэйнь бүхы коллективүүд саашанхи арга боломжонуудаа толожо үзээд, жэлэй дүүрэтэр түсэбһөө гадуур 3200 центнер һү гүрэндэ худалдахаар хараалба. Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбые ерэхэ жэлэй Майн 1-нэй һайндэр болотор дүүргэхэ зорилготой.

В. ТУЛАЕВ.

ЖЭЛЭЙ ЭХИНҺЭЭ ТҮРҮҮЛҺЭЭР

Энэ жэлэй эхинһээ «Прибайкалец» колхозой Эрхилгэй һү һаалиин фермын хүдэлмэрилэгшэд һайнаар ажаллажа байнхай. Эндэ найман һаалишад 187 үнеэдые харууһалдаг юм. Үнгэрһэн найман һарын туршада 2840 центнер һү һааха даабаряа фермын һаалишад 3415 центнертэ хүргэжэ, түсэбөө 118 процент дүүргэжэ шадаба. Тус коллектив гүрэндэ һү худалдаха даабаряа 128 процент бэелүүлээ. Үнгэрэгшэ һарада үнеэн бүриһөө 268 килограмм һү һааһан эрхилгэйхид районойнгоо һү һаалиин фермэнүүдэй дунда эрхимлэжэ гараба. Мүрысөөндэ ехэ амжалта түйлаһанайнь түлөө фермын коллективтэ, КПСС-эй райкомой, арадай депутадуудай районно Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй дамжуулгын Улаан туг барюулагдаа һэн.

Эрхилгэйхидэй түйлаһан амжалтада дүршэлтэй һаалишад Вера Сергеевна Шевелева, Любовь Лаврентьевна Титова, Людмила Макаровна Ланец, Валентина Степановна Спирина гэгшэд хубитаяа ехээр оруулһан байха юм. Жэшээнь, үнинэй һаалишан Л. М. Ланец жэлэй эхинһээ үнеэн бүриһөө 2378 килограмм һү һааһан гэхэ гү, али хамта дээрээ 57.480 килограмм сагаан эдеэ үйлэдбэрилөө. Һаалишад В. С. Шевелева, Л. М. Титова гэгшэд мүн лэ үнеэн бүриһөө 2000 гаран килограмм һү абажа, жэлэй эхинһээ 45—48 мянган килограмм һү һааһан байха юм.

Эбтэй эетэй һаалишадай коллективые Н. А. Белоплотова шадамараар хүтэлбэрилнэ. Тэрэнэй оролдолгоор фермынхид малай үбэлжэлгэдэ муу бэшэ бэлэдхэлтэйгээр хүрэжэ ерэбэ. Эндэ үбэлжэлгын үедэ малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхээр бүхы хэмжээнүүд абтажа, малай байра, тэжээлэй цех, малшадай байха гэрнүүд, фермын улаан булан заһабарилагдаа.

Түрүү фермын хүдэлмэрилэгшэд ажалайнгаа бүтээсые улам дээшэлүүлжэ, табан жэлэйнгээ түсэбтэ даабариие нэрэтэй түрэтэйгөөр бэелүүлхын түлөө оролдоно.

П. ХАЛТАНОВ.
Прибайкалиин район.

Советтэ ор... до...

ТҮГЭСХЭЛЭЙ УЧАСТОГТАХИ ЭРШЭМТЭЙ ХҮДЭЛМЭРИ

СЮЛЬБАН. (Шэтын область). Байгал-Амарай түмэр зам дээрэ һүүлшын километр даланда хайр шулуу адхажа дүүргэбэ.

— Байгал-Амарай түмэр замай барилгашад графигһаа уридшалан хүдэлдэг ёһо заншалтай юм,— гэжэ ГлавБАМстройн начальнигай орлогшо Л. Нестерчук энэ үйлэ хэрэгые тайлбарилна.— Харин БАМ-ай түгэсхэлэй участок дээрэхи хүдэлмэри хэзээ хэзээнэйхиһээ эршэмтэйгээр ябуулагдана. Жэлэй эхинһээ хойшо 25 миллион кубометр хайр шулуу далангуудта адхагдаа юм. Мүнөө болотор иимэрхүү хэмжээнэй хүдэлмэри арайл гэжэ жэл соо дүүргэгдэдэг байһан. 250 гаран хүүргэнүүд баригдаа.

Эдэ бүгэдэ хадаа энээнэй урдахи баһал хүшэр хүндэ участогуудые барилгада бии болоһон дүй дүршэлые нэбтэрүүлгын үрэ дүн болоно. Хүдэлмэриие эхинһээнь захадань хүрэтэр дүүргэхэ арга хэзээ хэзээнэйхиһээ үргэнөөр хэрэглэгдэһэн байгаа. «Мостострой-10» гэжэ трестһээ С. Шашурын толгойлдог бригада социалис мүрысөөндэ ёһотоор эрхимлэнэ. Тэрэ сүүдхэ бүри 221 кубометр хүрэтэр бетон дэбдижэ, эгээл үндэр дүн түйлаһан байна.

«Хүдэлмэришэнэй эстафетэдэ» хабаададаг предприятинуудай коллективүүд габшагай һайнаар ажаллаа. Кузнецкын металлургическа комбинадай ба Шимановскиин барилгын индустриин комплексын ажалшадай үүсхэлээр «БАМ-ай захилнуудта — ногоон харгы» гэһэн уряа доро социалис мүрысөөндэ оролсоод, тэдэнэр бамайхидай бүхы даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргээ һэн.

Хойто-Байгалай түмэр замшад гайхамшагта үүсхэл гаргаа: түмэр замай баригдажа дүүрэхые хүлеэжэ байнгүй, тэдэнэр бэлэн болоһон участогуудые тэрэ дарыдань тушаан абадаг байгаа. Энэнь барилгада ашаа зөөлгые хурдадхаха арга олгоо. Энээнэй урда тээ автомобильнуудаар ашаа зөөдэг байһан.

НАЙДАМТАЙ УРГАСЫН ҮНДЭҺЭ ҺУУРИ

СТАВРОПОЛЬ. Эндэхи полинууд дээрэ тарилгын хүдэлмэри жэгдэ ябуулагдажа эхилээ. Хизаарай колхоз, совхозууд 1700 мянган шахуу гектар таряаланда гансал ороoһото ургамалнуудые тариха болоно. Урдын... бүхы техникээ ... лекснуудта хамт... хи ажахынуудай ... нууд эгээл таар... зорто, 10 хүрэ... тарилгые дүүрг... сэблэнэ.

Ороoһо түргэн... рижа ургуулга ... нэбтэрүүлэгдэнэ, ... мянган гектарые ... дэнь 2,8 центнер... раатайгаар үтэ... шиидэнхэй. Хор... тай тэмсэхэ хим... нүүдээр сүм хан... Энэнь гектар бү... центнер ороoһо... ха арга олгохо ...

Ерэхэ, түсэбтэ ... түгэсхэхы жэлдэ ... хоз, совхозууд ... технологи нэбтэр... гын талмайе ... ороoһо үйлэдбэр... мянган тоннoор ... хараална.

ХУРДАДХА... ГРАФИ...

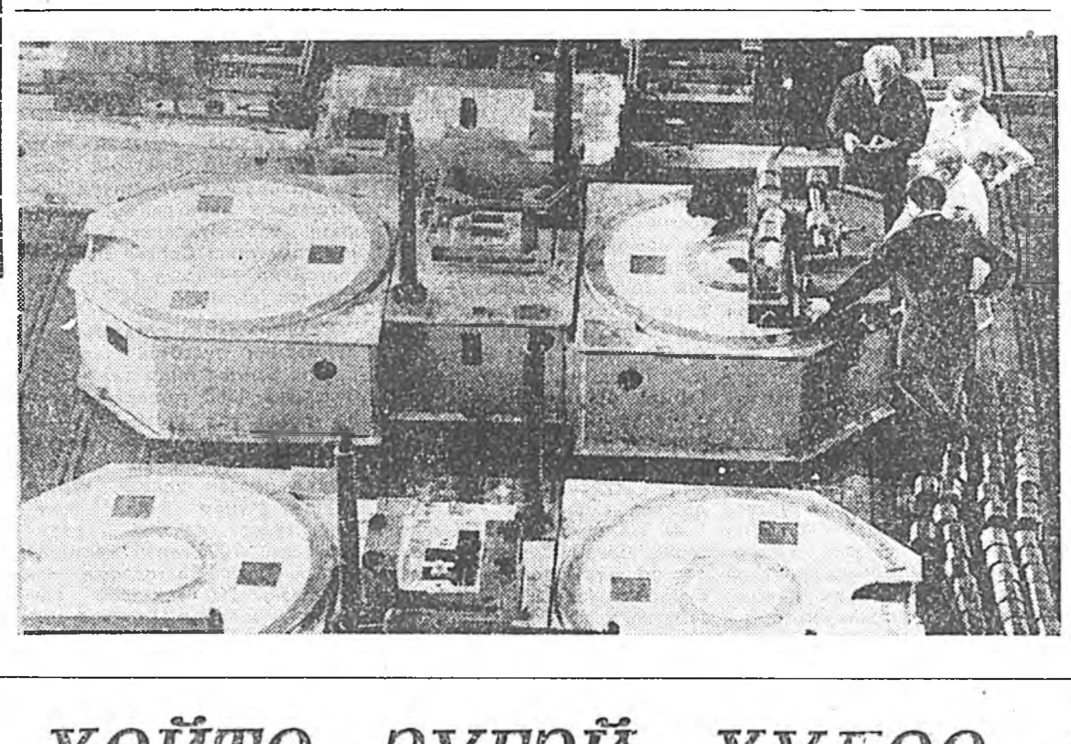
ШИМАНОВСК. ... ласть). Харгы б... шинануудые заһа... дэхи завод БАМ... гашадай захилнуу... һоонь урид бэл... Мэнэ һаяар түмэр... тан залгалаагай... участогта заһ... эльгээгдэһэн б... хүдэлхэ байна.

Болзорһоонь ... бүхы түмэр зама... дые ябуулха гэһ... дай үүсхэлые дэм... барилгашад тэдэ... кые хурдадхагда... гаар бэлэн бо... шиидэһэн байгаа. ... гэнүүдые хүсэдөө... түлөө мүрысөөнд... тиин бүхы цехүүд... гууд оролсоо ... шэнэ юумэ үүсх... гадуудта нэмэлтэ... хэжэ, ажалай бүт... лүүлхэ арга олго...

МУЗЕЙДЭХИ ...

ЛЕНИНГРАД. Ф... евскиин уран з... расхаалта музейд... һа эхилбэ.

Кузнечнэ үйлс... зохёолшын ажа... үнгэргэгдэдэг ур... үдэшэнүүд Лени... зоной дунда ех... дадаг юм. А. Ах... Платоновой, И. Б... нөөнэй совет по... прозаигуудай зох... мерна залай сце... зэдэлдэг.

МОСКВА. Серго Орджоникидзиин нэрэмжэтэ станок бүтээлгын заводой коллектив энэ жэлэй эхинһээ хойшо эрхим һайнаар хүдэлжэ байнхай. Мүнөө үедэ энэ коллектив байгша оной түсэбһөө гадуур 1,5 миллион түхэригэй продукци худалдаһан байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: хабсаралгын 17-дохи цехтэ. Эндэ автомат линии хабсаргагдана.

ТАСС-ай фотохронико.

СЭЛЭНГЫН РАЙОНДО

ЗАЛУУШУУЛ ТҮРҮҮЛНЭ

«Бестужевский» совхозой Доодо аралай сабшалан дээрэ коммунист Батор Дымчиковэй хүтэлбэрилдэг комсомол-залуушуулай звеногой гэшүүд габшагайгаар ажаллана.

Энэ звено мүнөө 1460 центнер үбһэ хуряагаад байна. Звеноо даагша Батор Дымчиков өөрөө, мүн механизаторнууд Владимир Преловский, Сергей Буренок, Анатолий Ширетсров, Алексей Баннов гэгшэд үбһэ сабшалга дээрэ эрхим һайнаар хүдэлнэ. Жэшээлхэдэ, Владимир Преловский МТЗ-50 түхэлэй тракторaар үдэрэйнгөө даабариие 100—110 процент дүүргэнэ.

Б. Дымчиковэй звенодо 20 гектар талмайн үбһэ ногоон үдэр бүри сабшагдана. Хүдэлмэриин эршэ эндэ һайн. Залуу механизаторнууд мүрысөөндэ ёһотой жэшээ харуулна. Тракторнууд, тракторна сенокосилканууд, тармуурнууд, сомоо һурилдэг түхеэрэлгэ үндэр бүтээсэтэйгээр хэрэглэгдэжэ, үбһэ хуряалгын болзор хороогдоно. Залуу үбһэшэд энэ жэлдэ шанга шалгалта барижа байнхай. Хура бороотой сагай уларил эмхи гуримтайгаар хүдэлхэ, ургуулагдаһан ургасын түлөө харюусалгаяа ойлгохо талаар шанга эрилтэ табина.

СЕНАЖ ДАРАЖА ДҮҮРГЭБЭ

Түсэбөөр хараалагдаһан 1600 тонныи орондо 2300 тонно сенаж Сэлэнгын совхоздо дарагдаба.

Александр Шишмарев, Вениамин Якимов, Анатолий Гончаров, КСК-100 түхэлэй комбайн жолоодоһон Геннадий Цыренов гэгшэд сенаж даралга дээрэ онсо шалгарба. Мүн жолоошод Павел Очиров, Нима-Цырен Аюшеев, Владимир Серебренников, Андрей Зубков гэгшэд үндэр бүтээсэтэйгээр ажаллаба.

Хэршэгдэһэн ногоо нягтаруулан дараха хүдэлмэри дээрэ комсомолшууд Федор Панфилов, Римас Минулик гэгшэд баяр баясхаланда хүртэбэ.

ЕХЭ ЭРШЭТЭЙГЭЭР

Хүндэлэлэй Тэмдэг орденто Радна Самбуевич Раднажаповай звеногой үбһэ хуряажа байһан Деянска гэдэг аралда 2000 гаран центнер һайн шанартай үбһэн сомогдоо.

— Энэ звено түсэбтэ даабаряа дүүргээ,—гэжэ «Бестужевский» совхозой парткомой секретарь Георгий Галсанович Цыренов хэлэнэ.— Раднажаповай звено хамтын подрядаар хүдэлдэг юм. Үбһэ хуряалгын үедэ совхозой дирекцитэй ажалай хэлсээ баталагданхай. Түсэбтэ даабари, тэжээл бэлэдхэгшэдэй ажахыда түлбэриин гурим тухай документаци бии, социалис мүрысөөнэй гурим хараалагданхай.

Р. С. Раднажаповай звено 15 хүнһөө бүридэнэ. Эдэнэр барандаа дүршэлтэй хүдэлмэришэд юм. Механизаторнууд Баяр Лубсанимаев тракторай косилкаар үбһэ сабшана. Звеное даагша өөрөө Т-25 түхэлэй тракторта хүдэлдэг юм. Эдэнэр 220 гектар сабшалангай үбһэ унагаагаа. Тэжээл бэлэдхэлгын эхилһэнһээ хойшо хоёр зуу гаран гектар талмайн үбһэн хуряагдаад, 2000 гаран һайн шанартай үбһэн сомогдоод байна. Сэлмэг үдэрэй час бүхэниие ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ гэжэ түрүү звеногой гэшүүд оролдоно.

Р. БАЛДАНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

ХОЙТО ЗҮГЭЙ ХҮДӨӨ АЖАХЫ

Ороноймнай бүхы газар дайдын долооной нэгэ хубиинь Яхадай АССР эзэлдэг, тэндэ 1 миллион шахуу хүн зон ажаһуудаг. Байгаалиингаа нөөсэ баялигууд болон ашагта малтамалнуудаар, газаар, нүүрһээр болон ондоошье зүйлнүүдээр Яхад орон айхаотар баян байбашье, харин хүдөө ажахыда таарамжагүй, таряан ажал эрхилхэдэ бүришье орёо хүшэр: республикын бүхы газар дайда мүнхэ сэбдэг, ехэнхи хубинь Полярна дүхэригэй саана оршодог юм.

Нүгөө талаһаа Яхад орон Сибирь болон Алас-Дурна зүгэйхидтэй түмэр харгын холбоогүй байһан тула өөһэдын хүдөө ажахые хүгжөөхэ баатай болодог.

Республикымнай хүдөө ажахын хүгжэлтэ өөрын маяг түхэлтэй юм. Нэгэдэхеэр, заншалта мал ажалаа улам эршэмтэйгээр хүгжөөхэ зорилготойбди. Хоёрдохёор, үндэгэ, хартаабха болон овощ гэхэ мэтэ зөөхэдэ таарамжагүй продуктнуудые үйлэдбэрилхэ шухала.

Яхадай хүдөө ажахын үйлэдбэриин гол һалбари болохо мал ажалые промышленна үндэһэ һуури дээрэ табихаар хараалагданхай. Иимэ шэмэрүүн хүйтэн хизаарта жэлдээ 240 гаран хоног соо эбэртэ бодо малайнь уяанда байдаг тула энэ асуудал шухала удхатай болоно ха юм. Өөһэдын, тогтууритай малай тэжээлэй үндэһэ һуури табихын тула хэдэн арбаад миллион түхэриг һомологдодог: Яхадта ургуулагдадаг оросоһото ургамалнууд — ешмээн, шэнисэ, ооёос —мүнөө бултадаа малай тэжээлдэ оруулагдадаг.

Хойто зүгэй заншалта һалбари болохо мяхалиг адуун һүрэг, оро үсхэбэрилгэ, загаһанай үйлэдбэри гэхэ мэтэ саашадаа хүгжөөгдэхэ байна. Тэндэхи хүйтэндэ тэсэмгэй үүлтэрэй адуун морид бүхы жэлдээ хээрэ ябажа, саһан дороһоо хоолоо малтан оложо эдидэг, харин үбэлжэлгын үедэ айхабтар хүйтэн болоо һаань, тэдээндэ үбһэн үгтэдэг.

Республикымнай совхозууд жэл бүхэндэ 6 мянган тонно шахуу үнэгүй, шэмэтэй, диетическэ моринной мяха абадаг. Республика соомнай 350 мянганһаа дээшэ хойто зүгэй оронууд бии. Оро үсхэбэрилгэ жэл бүхэндэ 4 мянган тонно амтатай мяха үгэдэг.

Эдеэ хоолой программа хоолын Хойто зүгтэ шэнэ һалбари болоно: шубуу, гахай, огород эрхилэлгэнүүдые эршэмтэйгээр хүгжөөхые хараална. Якутск хотын захада гахайн томо комплекс баригдажа дүүрэхэсэ байна. Мүнөөнэй шубуунай фабрика хоёр дахин үргэдхэгдэхэ. 55 градус хүйтэндэ үгэрсэ, помидор, мангир ургуулха томо теплицын комбинат бодхоогдохоор хараалагдана.

Яхадай урда хубиин шулуу нүүрһэнэй бааза дээрэ территориально -үйлэдбэриин комплекс байгуулагдана, тэрэнэй промышленна объектнүүдтэй нэгэн доро һүнэй фермэ, һүнэй завод, шубуунай фабрика, теплицын комбинат - баригдажа байнхай.

Ашаа зөөлгые нарижуулгада, юумэ хадагалха складууд болон түхеэрэлгэнүүдые барилгада, худалдаа наймаанай газарнуудые, үргэдхэлгэдэ нилээд ехэ зөөри һомологдоно.

Яхадай эдеэ хоолой программа бэелүүлгын үрэ дүнгынь 80-дахи онуудта Хойто зүгэй зоной эдеэ хоолой рацион һайжаруулха гэһэн удхатай. Хараалагдаһанай ёһоор, хүн бүхэнэй жэл соо хэрэглэхэ эдеэ хоолой гол зүйлнүүдэй бүридэл иимэр хубилха байна гэбэл:

	1980 ондо: Орон дотор дунда зэргээр	1980 ондо: Яхадта	1990 ондо: Орон дотор дунда зэргээр	1990 ондо: Яхадта	Эрдэмтэдэй дурадхаһан дунда зэргэй хэмжээн
Мяхан (килограмм)	58	82	70	90	82
Һүн	314	421	330—340	430	405
Загаһан	17,6	21	19	23	18,2
Үндэгэн	239	212	260—266	300	292

Энээнһээ харахада, Яхадтахи арад зоной хэрэглэдэг эдеэнэй гол зүйлнүүдэй хэмжээн мүнөөшье, саашадаашье дунда зэргээр орон доторойхиһоо нилээд дээгүүр байха юм. Энэ юугээр тайлбарилагданаб гэхэдэ, эндэхи үндэһэ яһатанай үни удаанай заншал болоһон шэмэ ехэтэй (мяхан, өөхэн, загаһан) хоол Хойто зүгэй шэмэрүүн хүйтэн ... ажаһуухадаа, хү... гадаг шадал тэнх... гэн тэхэрюулдэг б...

1990 ондо Яхад... ной тоо 25 процен... болобошье, респ... тор хэрэглэгдэхэ ... лон һүнэй хахад... сэнь эндээ үйлэдб... Өөһэдымнай ургу... таабхын болон аб... гэнэй хэмжээн ни... жа, тус тустаа ... процентээр дээшэ...

Арбан нэгэдэхи ... лэй гурбадахи жэ... рахада, Яхадай э... программын гол... гүүд ехэнхидээ б... жэ, хартаабхын б... щой ургаса түсэ... риһаа үлүүлжэ я...

Егор ...
Яхадай ...
Министрнүүдэй ...
Түрүүлэгшын ...
орлогшо, респ...
агропромышле...
дэлэй соведэй тү...

...РЯАДҺАА МОНГОЛ ХЭЛЭНДЭ

...роной уран зохёо... хэлэн дээрэ ор... олон түмэндэ хүр... манай парти, ара... лэ анхарал орол... жа байдаг. Тэрэ... ородой болон со... ын эрхим зохёол... е болоод лэ мон... нда оруулагдажа, ...гэон хэблэгдэжэ ...гол түлэб мал ...лдэг Монгол оро... ...ан арад түмэнине ...эно үзэл бодол... ...үүжүүлхэ хэрэг... ...ехэ аша туһатай ...эһээ энэ талаар ...һан уран зохёо... ...бүтээлнүүд арад ...түрүү үзэл суртал ...дэ сэгнэшэгүи ехэ ...тска үүргэтэй гээ... ...нсолон тэмдэглэ...

...Совет ороной эб ...э соо баггтан оро... ...а болон автономи... ...бликануудай, об... ...арнуудай олон ян... ...э яһатанай эрхим ...илангаяа 1950-...һаа эхилжэ, манай ...ноор оршуулагдан ...эхилээ һэн. ...хадхажа хүр... ...аг зан заншалаа... ...л совет Буряа... ...нито республикын ...шодой бүтээлнүүд

халха аялгада оруулагдажа, манай ороной үргэн нииитэ уншагшадта халуунаар угтагдадаг байна. 1942 оноһоо хойшо манай анда буряад нүхэдэй дүн хамта гушан табан ном олон мянган хэһэгээр хэблэгдэжэ, уншагшадта хүргэгдөө юм. Жэшээлхэдэ, Хоца Намсараевай «Урихан хабар», «Үүрэй толон», Жамсо Тумуновай «Нойрһоо һэриһэн тала» гэжэ роман, «Д. Сүхэ-Баатар» гэжэ поэмэ «Алтан бороо», Николай Дамдиновай «Дүрбэн саг», Жамьян Балданжабоной «Алханын нюусанууд», Арсалан Жамбалоной «Лагерьта», Цокто Номтоевой «Эдэбхи», Дашарабдан Батожабайн гурбан номһоо бүридэһэн «Төөригдэһэн хүби заяан», Намжил Балданогой «Энхэ-Булат баатар», Дамба Жалсараевай «Харгын дуун», Дондок Улзытуевай «Эрьесын дуун», Цырен-Базар Бадмаевай «Замай хүн» гэхэ мэтэ мүн бусадшье номууд барлагдаһан байна.

Гадна буряад уран зохёолшодой бүтээлнүүдэй суглуулбаринууд «Байгалай дуун», «Буряад зоной уянга» гэхэ мэтэ нэрэтэйгээр хэблэгдээ һэн. «Байгалай дуун» гэжэ согсолбори дотор Буряад ороной хорин шүлэгшэдэй зохёолнууд нииитэлэгдэжэ, 1959 ондо гүрэнэй хэблэлээр гараһан юм. Тиихэдэ «Буряад зоной уянга» гэжэ ном соо гушан дүрбэн уран шүлэгшэдэй зохёолнууд оруулагдажа, 1965 ондо хэблэгдээ бэлэй.

Буряадай АССР-эй тогтоогдоһоор 50 жэлэй ойн баярта зорюулагдажа, буряад поэдүүдэй шүлэгүүд «Саһан дуулгата Саян» гэжэ нэрэтэй зузаан согсолбори болгогдон барлагдаа бэлэй. Тэрэниие Монголой Арадай Республикын Уран зохёолшодой холбоон согсолон эмхилжэ гаргаа. Дурсагдагша согсолбори соо Буряад ороной ахамад үеын уран зохёолшодой бүтээлнүүдэй хажуугаар олон залуу нүхэдэй шүлэгүүд оруулагданхай. Тиимэһээ «Саһан дуулгата Саян» гэжэ согсолбори арбан нэгэн жэлэй саана Улаан-Баатар хотодо хэблэгдэхэдээ, тэрэ сагай буряад шүлэгэй дээжэтэй монгол уншагшадые һонирхолтойгоор танилсуулһан байха. Суглуулбари дотор табин дүрбэн буряад шүлэгшэдэй зохёолнууд эблүүлэгдэһэн юм.

Гадна Буряадай АССР-эй тогтоогдоһоор алдарта 60 жэлэй ойн баярта зорюулагдажа, «Буряад зохёолшодой үгүүлэлнүүд» гэһэн расскаазуудай ном Улаан-Баатар хотодо хэблэгдэн гараа һэн.

Аха дүү Буряад ороной уран зохёолшод монгол ханинарайнгаа зохёол- бүтээлнүүдые олоор оршуулжа уншагшадайнгаа һонорто дурадхажал байдаг. Тиин монгол уран зохёолшо Ч. Лодойдамбын «Тунгалаг Тамир» гэжэ романиие поэт Шираб Нимбуев оршуулжа, «Байгал» журналда хэблүүлээ һэн. Удаань дурсагдагша зохёол аминдаа ном болгогдон Буряадай номой хэблэлээр гаргагдаа. Тэрэшэлэн Ч. Лхамсүрэнэй, Б. Явуухуланай, бусад зохёолшодой номууд буряад уншагшадта хүргэгдөө. Монгол уран зохёолшодой бүтээлнүүдээ эблүүлэгдэһэн «Шэнэ Монголой дуунууд», «Алтан соёмбо» гэхэ мэтын согсолборинуудые уран шэмэглэлтэйгээр Буряадай номой хэблэл гаргажа, уншагшадтаа бэлэглээ.

Буряадай мэдээжэ драматург Цырен Шагжинай бэшэһэн «Түрүүшын жэл», «Будамшуу», «Тангариг», Д. Батожабайн «Морхоин ябадал» гэхэ мэтэ зүжэгүүд монгол хэлэн дээрэ оршуулагдажа, Д. Нацагдоржын нэрэмжэтэ драмын гүрэнэй академическэ театрта, мүн Дорнод аймагай хүгжэмтэ драмын театрта амжалтатайгаар табигдаһан байна.

Тиихэдэ Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрта монгол уран зохёолшодой бэшэһэн зүжэгүүд буряадшалагдажа табигдадаг. Жэшээлхэдэ, һүүлэй үедэ Монголой Арадай Республикын Гүрэнэй шангай лауреат, уран зохёолшо Ч. Ойдобой «Далан худалша», Д. Намдагай «Ээдэрээ», Д. Мягмаран «Найрай хүндын ууса» гэхэ мэтэ зүжэгүүд буряад харагшадта һайшаагдаһан байна.

Монголой Арадай Республика Буряадай АССР хоёрой дунда байгуулагдаһан хэрүгай хэтын хани барисаан жэлһээ жэлдэ урган хүгжэнэ. МНР-эй ба Буряадай АССР-эй уран зохёолой, искусствын олон соёлой ажал ябуулагшад түйлаһан амжалтануудаа үе-үе болоод лэ харилсажа, шэнэ, түрүү онол аргануудаа халалсан абалсадаг аха дүү ёһоной һайн һайхан заншалтай гээшэ.

Манай орондо жэл бүри үргэнөөр тэмдэглэгдэдэг Монгол-совет хани барисаанай һарын үеэр Буряадай АССР-эй тогтоогдоһоор алдарта 60 жэлэй ойдо зорюулагдаһан аха дүү арадаймнай соёлой болон экономикын үдэрнүүд МНР-тэ үргэнөөр үнгэрэгдөө һэн.

Коммунизм байгуулжа байгаа ССР Союзай үнэр баян бүлын зэргэдэ эршэмтэн дабшажа ябаа манай хүршэ Буряад ороной ажалшан олондо али бүхы амжалта хүсэжэ, хүгжэлтэ дэбжэлтынь үндэр аласта үлзы һайхан үреэлээ үргэе!

Хайдавын ЦЭВЭЭН,
уран зохёол оршуулагша.

МНР-эй СОЁЛОЙ ҮДЭР

...ампиловай нэрэмжэтэ ...ставочнэ зал соо ...«Социалис Монгол» ...гэһэн выставкын ...соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй ...уулзалга болобо. ...обкомой соёлой та... ...Д. Т. Цыремпи... ...нүхэдые сугларагшадые халуунаар амар... ...уулзалгые нээбэ. ...уулзалгада МНРП-гэй ...сурталай таһагые ...орлогшо Д. Цахил... ...Р-эй гэгээрэлэй ми... ...орлогшо Б. Даваасу... ...эй шангай лауреат, ...Уран зохёолшодой холбооной правлениин секретарь, мэдээжэ уран зохёолшо С. Удвал, МНР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат Д. Цэдэв, МНР-эй Уран зураашадай холбооной түрүүлэгшэ, Гүрэнэй шангай лауреат, МНР-эй арадай уран зурааша Н. Цултэм болон бусад нүхэд уулзалгада хабаадаа. Мүн КПСС-эй обкомой эрдэмэй болон һуралсалай зургаануудай таһагые даагшын орлогшо В. Б. Цыбикдоржиев, республикын соёлой министрэй орлогшонор А. М. Герштейн, Ю. Ж. Батуев, гэгээрэлэй министрэй орлогшо С. Г. Ефимов, Буряадай АССР-эй Уран зохёолшодой холбооной правлениин түрүүлэгшэ, РСФСР-эй Гүрэнэй шангай лауреат, Буряадай АССР-эй арадай поэт Н. Г. Дамдинов болон эрдэмтэд, багшанар, олониитын бусад түлөөлэгшэд энэ уулзалгада хабаадаа.

МНР-эй гэгээрэлэй министрын орлогшо Бямбын Даваасүрэн дэлгэрэнгы үгэ хэлэжэ, Монгол орондо илан мандаһан соёлой хубисхал тухай, гэгээрэлэй хүгжэлтын түүхэ тухай хөөрөө. Удаань нүхэр Цултэм монгол уран зурагай түүхэ тухай хөөрэжэ, сугларагшадые һонирхуулба. Нүхэд Д. Цэдэв, С. Удвал гэгшэд уран гоёор шүлэгүүдээ уншаа, харин Х. Цэвээн поэт Н. Дамдиновай шүлэгые монгол хэлэн дээрэ оршуулһанаа уншажа үгэбэ.

Удаань «Социалис Монгол орон» гэжэ выставкэтэй сугларагшад һонирхон танилсаба.

ТАСС • АПН

...ЛЫН СААНАҺАА

...ЕРАЛЬНА АССАМБЛЕЙН ...ДЭХИ СЕССИ НЭЭГДЭБЭ

...РК. Уласхооронын нэрэ хүндэ ехэ... — Генеральна ...ээлжээтэ 39-дэхи ...эй штаб-байшан ...б. Мүнөө үеын ...эрэхи айхабтар ...а асуудалнуудые ...харуулһан зө... ...тэрэнэй зүблэхэ ...агдана. Инмэ 142 ...б дээрэ зүблэхэ ...оруулагдаа. Ядер... ...аюулые зайсуулан ...ы зэбсэгүүдые бү... ...алтые хизаарлаха ...й үеын шухала ...д сессиин гол ан... ...ахгдана.

...элтэнэй саашанхи ...а шухала удха ...дэ зорилгонуудые ...эхэ талаар Со... ...оэ болон бусад ...оронууд, эб най... ...уратан бусад гү... ...ы үүсхэл эдэбхи ...айна. Ядерна бүу ...гүрэнүүдэй тодор... ...алмуудые барим... ...ы үүсхэлнүүд шу... ...дүүргэхэ зэргэ... ...орон ядерна зэб... ...эн хэрэглэхэгүи ...а нэгэ талаһаа ...Замбуулиинан дан... ...зэбсэг бүтээн гар... ...куулан сараха ту... ...кэ Союзай дурад... ...найрамдалай хуби ...шухала удха ша... ...лэа. Дэлхэйн элдэб ...аи хемороо зүри... ...ые усадхахын гүлөө, бүхы оронуудта ба арадуудта сүлөөтэ, бэеэ даалһан хүгжэлтэ хангахын түлөө СССР залан сэхээр тэмсэнэ.

Нааханууp эб найрамдал хангаха хүсэлэнтэй байһан хэбэр үзүүлээд, бодото дээрээ ядерна дайнда бэлдэжэ, США-гай гэмээр уласхоорондын байдалай улам түгшүүрилтэй боложо байһан оршон байдалда ООН-ой Генеральна Ассамблейн энэ сесси хүдэлмэреэ эхилбэ. Бодото дээрээ Вашингтон дэлхэйн бүхы оронуудта эсэргүүгээр «хэрээһэтэ добтолго» соносхожо, терроризмые гүрэнэй политика -- болгоод, тэдэнэй правительствада таарамжагүй али бүхы юумэ усадхан зайсуулхые оролдоно, соносхогдоогүй дайн үүдхэнэ, эзэрхэг түримхэй ябуулгануудые дэбэргэнэ. Вашингтоной энэ тон аюултай политикые уласхоорондын эмхи эрид буруушаан шүүмжэлнэ.

Замбиһаа ООН-ой дэргэдэ саг үргэлжэ байдаг түлөөлэгшэ П. Лусака түрүүшын пленарна заседани дээрэ сессиин түрүүлэгшээр нэгэн дуугаар һунгагдаба. Стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүриие хангаха, бүу зэбсэгүүдые, нэн түрүүн ядерна хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо зорилготойгоор али алиндань таарамжатай хэлсээнүүдые баталан абаха шухала гэжэ тэрэ оролто үгэ хэлэхэдээ тэмдэглээ.

«Энэ эмхиин үндэһэ һуурида табигдаһан гол ёһонууд мүнөө, нацизм ба фашизмда эсэргүү тэмсэлэй орёо хүндэ эрхэ байдалда, илангаяа шухала удха шанартай байна» гэжэ П. Лусака ООН-ой байгуулагдаһаар 40 жэлэй ойн дүтэлжэ байһантай дашарамдуулан мэдүүлбэ. Нэгэдэмэл Нацинуудай байгууламжа дайн байлдаануудтай, үбшэн тахалтай, үлэсхэлэн хооһон байдалтай, хүнэй гол эрхэнүүд ба сүлөөнүүдые хашалта харшалалтатай тэмсэлдэ эгээл таарамжатай арга хүн түрэлтэнэй урда нээхэ байна.

Зарим гүрэнүүд манай эмхиин бии байһанда һэжэглэжэ байһанаа мэдүүлдэг гээшэ. Теэд бодото дээрээ энэнь тон буруу. Мүнөө үеын гол шухала асуудалнуудые үнэн зүбөөр шиидхэхые ООН оролдодог байна гэжэ тэрэ хэлээ. Эзэрхэг түримхэй гадаадын политикаяа сагааруулха зорилготойгоор США-гай ООН-ые ехэтэ шүүмжэлдэг, буруушаадаг байһаниинь мэдээжэ.

Түбэй Америкэ болон дэлхэйн бусад газар нютагуудтахи түгшүүрилые дары усадхаха шухала гэжэ П. Лусака мэдүүлээд, ЮАР-ай олонхи хүн зоной эрхэнүүдые бүдүүлигээр хаһадаг, Намибиие булимтаран эзэмдэжэ байдаг апартеидэй гаргуу муухай захиргааниие дэмжэдэг баруунай гүрэнүүдэй политикые тэрэ эрид буруушаагаа. Баруун-Урда Африкын арадай эмхиие (СВАПО) али бүхы талаарнь дэмжэхые тэрэ уряалба.

Сессиин хүдэлмэриин түрүүшын үдэр эмхидхэлэй хэдэн асуудал шиидхэгдэһэн байгаа. Эрхэ түлөөлэлгэнүүдые шалгаха комитедэй бүридэл баталагдаа. Зүблэхэ зүйлэй элдэб асуудалнуудай зүбшэн хэлсэгдэхэ ёһотой Генеральна Ассамблейн гол комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр һунгагдаһан байна.

...АЯР ЁҺОЛОЛ

...ГАГЕН. В. И. Ле... ...пенгагенда ерэһэн ...расхаал болгожо, ...эрэхи түрүүшын ...гүрэнэй үндэһэ һуу... ...шада зорюулагда... ...элгын самбарые ...аяр ёһолол Вес... ...й үйлсэдэхи «Ле... ...шан» соо болобо. ...о Даниин ниислэл ...ерээд байха үедөө В. И. Ленинэй хоёрдохи дабхарайнь таһалгануудай нэгэн соо ажаһууһан байшангай нюур талада самбар бэхилэгдээ.

Мүнхэлэлгын самбар дээрэ дэлхэйн пролетариадай вождиин дүрэ зураг һиилэгдэнхэй. Доронь датска хэлэн дээрэ нигэжэ бэшээтэй: «II Интернационалай наймадахи конгрессэй Копенгагенда болложо байха үедэ 1910 оной август-сентябрь һаранuудта В. И. Ленин энэ байшан соо ажаһууһан байгаа».

Копенгаген хотын засагаархидай, Даниин хэдэ хэдэн политическэ партинуудай, залуушуулай ба нииитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд, Эсэргүүсэлтын хүдэлөөнэй ветеранууд, «Дани—СССР» гэжэ бүлгэмэй гэшүүд, мүн социалис оронуудай посольствонуудай хүдэлмэрилэгшэд баяр ёһололдо хабаадаа.

...АСХООРОНДЫН ЯАРМАГ

...СК. Уласхоорондын ...ярмаг Сириин ниис... ...ск хотодо нээгдэбэ. ...Азиин, Африкын ...н Америкын оло... ...ууда түлөөлэгшэд ...хабаадана. Советскэ Союзай экспозици эндэ ехэ һуури эзэлнэ.

Сириин Араб Республикын экономикын ба гадаадын худалдаа наймаанай министр С. Ясин тэрэниие нээлгэ дээрэ үгэ хэлэхэдээ, социалис хани нэгэдэлтэ оронуудтай Сириин тогтооһон худалдаа наймаанай-экономическа холбоо барисаан шухала удха шанартай байна гэжэ тэмдэглээ. Эдэ холбоо барисаагаа али бүхы талаарнь үргэдхэн хүгжөөхэ шухала гэжэ тэрэ хэлэбэ.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

ШЭНЭ ТҮХЭЛЭЙ ТРАКТОР

ПРАГА. Хээрын эрхэ байдалда амжалтатайгаар туршагдаһанай һүүлээр, шэнэ түхэлэй «Зетор» гэжэ трактор олоор бүтээгдэжэ эхилбэ. Энэ машина хадаа Брно хотын «Агрозет» гэжэ заводто хэдэн жэлэй туршада бүтээгдэжэ байһан суута тракторнуудай табадахи үень болоно.

Предприятиин мэргэжэлтэд шэнэ конструкцида техническэ зоримгой шиидхэбэринүүдые, машина бүтээлгын һүүлэй түйлалтануудые хэрэглэһэн байгаа. Энээнэй урдахи тракторнуудһаа юугээрээ шалгарнаб гэхэдэ, шэнэ трактор түлишэ 4 процент багые хэрэглэдэг байна. Трактористнуудай дурадхалнуудшье хараада абтаһан байгаа. Кабина һайнаар дулаасуулагдадаг, шэмээ багатай болоо юм. Шэнэ машина бүтээгшэд оршон тойронхи дайда тухай баһал мартаагүй, Карбюраторыень нарижуулан һайжаруулһанай, хүсэтэй фильтрнүүдые тодхоһоной ашаар хоротой газ багаар гарадаг болоо юм.

МЕТАЛЛУРГЫН ҮДЭР

БУДАПЕШТ. «Металлургнуудай түрүү дүй дүршэлдэ — үргэн харгы!» гэһэн плакат Венгриин бүхы заха булангуудһаа Мишкольц хотын В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ комбинадта ерэһэн «дүлэтэ мэргэжэлэй» түлөөлэгшэдые угтаһан байна. Эндэ металлургын заншалта үдэрнүүд нээгдээ.

Венгриин сүлөөлэгдэһөөр 40 жэлэй ойе ба ВСРП-гэй XIII съездые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын түлөө социалис мурысөөнэй түрүү зэргэдэ комбинат дабшана. Металлургын үдэрнүүдтэ хабаадагшад ба предприятиин ажалшад ажалай ашаг үрые дээшэлүүлхэ, түүхэй эд ба элшэ хүсэ эзэн ёһоор хэрэглэхэ асуудалнуудые зүбшэн хэлсэхэ юм. Энэ талаар тус предприяти түрүү дүй дүршэлэй һургуули гэжэ тоологдодог. Түүхэй эд бодомжотой зүбөөр хэрэглэхэ талаар предприятида зохёон табигдаһан программын ашаар нёдондо жэлдэ 300 миллион шахуу форинт алмагдаһан байна.

Совет мэргэжэлтэдтэй нягта харилсаа холбоотой байһанай ашаар амжалта түйланабди гэжэ эндэхи металлургнууд тоолоно. Тэдэнэй хоорондохи харилсаа холбоон саг үргэлжэ үргэдэнэ.

(ТАСС).

БАЯН ДЭЛГЭР ОРОНТОЙ УУЛЗАЛГА

Би Дашидоржын Нацагдоржын нютаг — «Монголын сайхан ороной» молор талын дэбисхэр гэшхэжэ, морин хуурай аялга доро үрэ зүрхэеэ уяран ябаха үндэр золдо үшөө хүртөөгүйб. Зүгөөр тэрэ хүн — Баруун Германиин журналист Эрих Хесселих — тиимэ золтой байгаа. Минии эдир наһанай нүхэр, МНР-эй мэдээжэ журналист Даваажабын Жадамбын «Үнэн» газетэһээ ерэхые хүлеэжэ, «Улаан-Баатар» гостиницын долоодохи дабхарһаа огто танигдаагүи ороной ниислэлые хүреэлһэн сагаан саһан оройтой орьёл ууланyyдые шэртэн зогсоходоо, Эрих Хесселих Монгол орон тухай ехэл таамаг бүрүүл ойлгосотой ябаа гээшэ ха. Юуб гэхэдэ, Д. Жадамбын орожо ерэн сасуу:

— Оо, яаһан дулаан ород арһан дэгэлтэй гээшэбта! — гэжэ хүсэд мэндэшэлэлсээгүй аад, гайхаа ха.

— Энэтнай ород дэгэл бэшэ, харин манай Дархан хотодо үйлэдбэрилэгдэһэн «дубленко» гээшэл, — гэжэ Д. Жадамба ойлгуулаа хаш. Һүгөөдэнь тархяа һэжэрэн, этигэжэ ядажа байһанаа элирхэилбэ. Тээ нэгэ хэды болоод, гостиницын бар соо «Боргио» гэжэ пивэ, «Ниислэл» гэжэ хара архи уужа һуутараа, нүхэр руумни тонгойжо:

—Ородой пивэ аад, яагаа муудаагүй, тугаар һая энэ шэл руу зөөлэтэй шэнги юм, —гэбэ. хаш. — Архиншье ёһотойл «московско» юм байна, энэ таанад, монголнууд, этикеткээ намда этигүүлхэ гэжэ зорюута наагаа гүт даа?

Энэ удаашье минии нүхэр Д. Жадамба ехэл тэсэбэритэйгээр ушар унгиинь ойлгуулжа үгэбэ. Теэд Эрих Хесселих этигэхэ ямаршье хүсэлгүй байба.

Удаань эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдадаг магазин ороходоо, саарһан хоёр хайрсагтай шоколад абажа, нэгэнһээнь амтыень үзэхэдөө:

— Оо, ёһоор лэ! Ородэй хүнгэн промышленность одоо амтатай шоколад гаргажа шададаг лэ, — гэжэ маамармаамар жажалан шашаба гээшэ.

—Ородой бэшэ, харин Монгол ороной промышленность, —гэжэ баһал ойлгуулха баатай болобо. Энэ бүгэдэн тухай Улаан-Үдэдэ ерэхэдээ, Даваажабын Жадамба намда энеэн байжа хөөрөө бэлэй.

Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ Уран һайханай музейн залнууд соо Буряадай АССР-тэ боложо байгаа МНР-эй үдэрнүүдтэй дашарамдуулан нээгдэһэн «Социалис Монгол орон» гэжэ выставкын экспонадуудые хаража ябахадаа, тэрэ Баруун Германиин дээрэлхүү журналистын Д. Жадамбада хазаардуулан газардаһые, энэ орон тухай юушье мэдэхэгүй байһандаа панхаруутаһые эжэлүүдгүй һанаандаа оруулбаб. Теэд энэньшье гайхалгүи, юуб гэхэдэ, баруунай оронуудай мэдээсэлэй болон хэблэлэй органууд ООН-ой гэшүүн — Монголой Арадай Республикые зуун жэлнүүдэй гээгдэлһээ үшөө гараагүй, дүлии балай нютаг шэнгеэр зураглаха, хардаха, гүрдэхэ һэдэлгэ хэдэг шуу.

Тад ондоо мүнөөнэй социалис Монгол орон!

Танилсаха гэбэл, республикын мэдэхэгүй байһан гайхалтай бэшэ. Харин бидэ, совет хүнүүд, заабол мэдэхэ ёһотойбди. Юуб гэхэдэ, хүршэнэрөө, аха дүү ороноо мэдэхэ гээшэ манай уялга мүн.

«Манай социалис һайхан оронтой танилсаха гэбэл, Улаан-Баатарһаа, ниислэл хотоһоомнай эхилэгты!» — гэжэ выставкые харагшадай һанамжаяа орхидог дэбтэр соо Улаан-Үдэдэмнай, Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой институтда һуража байдаг бүлэг монгол студентнүүд дурадхана.

Яаха аргагүй зүб дурадхал! Үнэхөөрөөшье, выставкэдэ табигдаһан үнгэтэ слайднуудые ээлжээ ээлжээгээр харахадамнай, 1639 ондо анха байгуулагдаад, Урга гэжэ нэрлэгдэһэн, дасан дугангуудай алтан ганжарнуудаар яларһан бишыхан һуурин нюдэндэм элихэнээр бодоодхино. Харин мүнөө эндэ 400 гаран мянган хүн зонтой асари томо хото Туула мүрэнэй тунгалаг долгин дээгүүр үндэр байшангуудаа дали мэтээр дэлижэ, хаан Хэнтэй уулын хаяа өөдэ абирна. Һүүлэй арбаад жэлэй туршада Монголой ниислэлдэ мяха консервын комбинат, хибэсэй фабрика, ой модо болбосоруулдаг предприяти, бусад объектнүүд ашаглагдаа. Хэдэн микрораион үльгэр соохидол үндын бодоно гээшэб! Гансахан Улаан-Баатарта 16 мянган студент, 70 мянган һурагшад тоологдоно. Зурагууд дээрэ Монгол ороной ерээдүи — эдир хүүгэдэй эрмэлзэл түгэс алхалан, энеэлдэн ябахые, һаруул классуудай таһалганууд соо эрдэм мэдэсэеэ дээшэлүүлхыень хаража, эльгэ зүрхэнһөө баясанабди.

...Халзан малаан хаданyyдай хаяада шугамдал зураатаи үйлсэнүүдые зүин оепон хотын дүрөө-табан дабхар гэрнүүд абалаар нюдэндэ торсолдоодхино. «Энэмнай Эрдэнэт!» гэжэ Монголой эдир бага үхибүүдһээ эхилээд, эмгэн тоодэи хүрэтэроо мэдэхэл. Эрдэнэтынөөо гэжэ эртэ урданаа суурхадаг хадын хаяада тэнгэри өөдэ тэгүүлпэн хоолойнуудаа үндылгэн, монгол-совет хамтын зэд-молидэнэи комбинат бодонхойл. 1981 оноһоо хойшо гүйсэд ашаглалгада оруулагдажа, асари ехэ Ази түбидэ эгээн томо иимэ түхэлэй предприяти болоо бшуу. Сэхыень хэлэхэдэ, һүүлэи жэлнүүдтэ геологи ба ашагта малтамалнуудые олзоорилдог промышленность МНР-эи арадаи ажахын гол һалбаринуудаи нэгэн болоо гэжэ выставкэ дээрэ үлгөөтэй тоо, баримтануудые харахадаа, огтошье ойлгожо ядахаар бэшэ. Арадаи засагаи жэлнүүдтэ ашагта малтамалнуудаи аяар 500 гаран «нюуса» элирүүлэгдээ юм. Имагтал 1970 оной-хидо орходоо, мүнөө геологошэнжэлгын хүдэлмэринүүдэй хэмжээн 3,5 дахинаар ургаа.

Шара элһэн губидашье, Алтаин ууланyyдаи орьелооршье, сагаан талынь самсаалааршье зэм зэмээ түшэлсэн зөтэигээр бэдэрэлгэнүүдые хэжэ ябаһан монгол ба совет геологуудаи зурагуудые эндэ олоор харанаади.

Һүүлэй үедэ монгол хүнэй шэхэндэ «Багануур» гэһэн үгэ тоншье танил дүтөөр соностодог болонхой. МНР-эй дэбисхэр дээрэһээ олдоһон 160 гаран шулуун нүүрһэр баялиг газарнуудай нэгэн болон хы арга боломжооро үнинэй суутай Налайха, Шарын-Голой шахтануудые ахижа гараа бшуу. Нүүрһэшэдэй пэтэн хара аад, баяраар халиһан нюурнууд дээрэ дүн сагаан шүдэдэйнь ялалзахань эли гээшэнь! Социалис мүрысөөнэй хэлсээндэ гараа табяад, аха дүү шэнгеэр балсанта бахим гарнуудаа адхалсахыень хажуудань байгаад харһайб гэхээр!

Нүгөө зурагууд дээгүүрнь социалис хото Дарханай дабшалта харуулһан тоо, баримтанууд олоной анхарал татанал...

Үзэсхэлэн һайхан даа, Монгол ороной үльгэр домогто тала дайда! Хайшаашье хара — ногоон торгон нюруунь нюдэ баярлуулан, хүнгэн һэбшээндэ долгисон эбхэрэн байхадал гэнэ. Эндэл МНР-эй гол баялиг — табан хушуун малынь таргалан бэлшэнэ бшуу. Нииитын малай нэгэ хүндэ хүртэсын талаар абажа хараха болоо һаа, Монгол СЭВ-эй гэшүүн оронуудай дунда нэгэдэхи һуури эзэлдэг. Энэ һалбари оронойнгоо хүн зоной хэрэглэмжые, мүн промышленностиие түүхэй эдээр гүйсэд хангахаһаа гадна, хилын саана худалдагдадаг бүхы продукциин 80 гаран процентынь болодог юм. Арадай революциин илалта мал ажалые промышленна үндэһэн дээрэ хүгжөөхэ, ашаг шэмыень эрид дээшэлүүлхэ эрхэ байдал хангаа бшуу. 1920 онтой жэшээхэдэ, бүхы түрэлэй малай тоо толгои 2,5 дахинаар олошороо. Жэл бүри 100 миллион шахуу залуу мал түлжүүлэгдэнэ. Выставкэ дээрэ харуулагдаһан зурагууд дээрэ хүй һалхиндал хурдан хүлэгүүдэй урилдаае, атан тэмээнүүдэй аалиханаар аад, томоотоигоор даа алхалалдахые анхарнабди. Дүн сагаан хонид, талаар адхажархиһан үнэтэ шүрэ һубаһад шэнгеэр, миралан аржына. Дэлэнгээ даажа ядаһан һаглагар эбэртэ үнеэдэй үүгэнэлдэхэнь шэхэндэ дуулдахадал гэһэншүү. Яапаншье олом даа ямаан һүрэг!

Энэ ороной хилэн торгон тала һүүлэй жэлнүүдтэ алтан шаргал үнгөөр уряалдаг, арбаи таряагаа адхаруулан баидаг болонхойл. Эндэшье зүүн жэлнүүдтэ анзаһанай хурса эриие үзөөгүй байһан атар газарнууд хахалагдажа, оньһон техникээр гүйсэд хангагдаһан госхозууд байгуулагдаа! Эгээл мүнөө үедэ Орхон, Сэлэнгын эрьедэхи таланyyдаар ябажа хараа һаатнаи, хүсэтэ комбайнуудай хүнхинөөн тапархагүи, хүхюун залуу үетэнэи, хүдэр балсанта механизаторнуудай дуун замхахагүй. Алтан таряа ашаһан автомашинанууд, эдэ фотозурагууд дээрэхидэл, алишье зүгһөөгнай һубарилдахал. Мүнөө үедэ госхозууд МНР-тэ үйлэдбэрилдэг бүхы орооһо тарянай 70 процентыень оронойнгоо жасада оруулна бшуу.

Аха дүү ороной ажалшан түмэнэй ажана байдал жэлһээ жэлдэ һайжарна. Тэрэниие гэршэлһэн, тоо, баримтанууд «Социалис Монгол орон» гэжэ выставкэ дээрэһээ яһалал олохо байхат. Нүгөө талаһаа, эндэ МНР-эй хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин һалбаринуудай үйлэдбэрилһэн үргэн хэрэглэмжын эд бараан элбэг олоор дэлгээгдэжэ, харагшадай халуун анхарал үүсхэнэл.

Бидэшье тэдэниие хараа! Жэнхэни монгол угалзатай үргэн энгэй хибсүүд... Талын сэсэгүүд шэдитэ аргаар бултэ таранзо бүрьялһан үнгэтэ угаархэнһэн шэнги һамагданхай... Хониной арһан нарин нуудай элдэжэ, шэрдээ өөһөн ойсэн дэгэлнүүд — дубленко... (?)...нууд. Эрэшье, эхэнэршье хүнүүдэй бии. Хүүгэдэй дэгэлнүүдэй хөөрхэн гээшэнь! Шэлүүһэнэй арһаар оёһон дахануудые үмдэһэйб гэжэ шэбшэдэг эхэнэрнүүд выставкэ харагшадай дунда олон лэ байха. Буряад һамгадай хүсэл — булган малгайнууд жэрылдэнэ. Нарин дарханай, уран оёдолшын бүтээһэн шэмэг гоёолтонуудшье эндэ табигданхай. Аха дүү ороной ой модон соо, атар талаар амидардаг ангай арһанай торголиг нооһо хаража ханахагүйт. Хүүгэдэй, эхэнэр ба эрэшүүлэй нэхэмэл нооһон хубсаһан, арһан гутал, арһан бээлэйнүүд...

Тээ хажуудаханань эдеэ хоолой зүйлнүүд яларма гаршагуудаараа нюдэ һаргаан, хангал үнэрөөрөө хамар сорьён уряалнал. Элдэб түхэлэй саахар, конфетэ, шоколад. Сагаан эдеэнэй дээжэ хараад садашахаар дэлгээтэй байна. Ундаа хүрэбэл, ууха юумэн дуранай. Мүнөө Эрих Хесселихэй Жадамбатай ууһан «Боргио» гэжэ пивэһээ эхилээд, жэмэстэ ундан элбэг олоор эндэ табяатай. Хатуушье зүйлнүүд бии.

Хүнүүд бүлэг бүлэгөөрөө энэ выставкэдэ ерэжэ, һайхашаан харана. хайшаашье хара —хүнүүд...

Эдир залуушуул спорт, эрдэм, гэгээрэл, элүүрые хамгаалга, искусство тухай хөөрэһэн зурагууд шадар эрьелдэнэ. Тэдээниие эдэл таһагуудайнь һонирхуулһаниинь гайхалтай бэшэ.

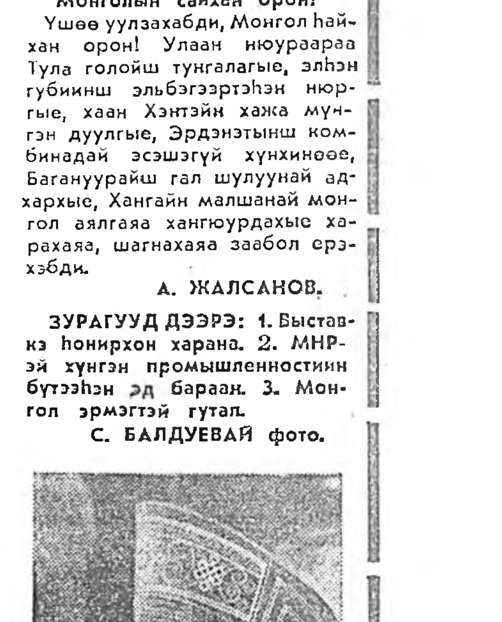
Хүнүүд, хүнүүд... Выставкын һанамжа, бодомжонуудаа бэшэдэг зузаан дэбтэршье дүүрэхэ дүтэлөө хэбэртэй. Тэрэниинь һонирхон иранабди. Элдэб наһанай, элдэб мэргэжэлтэй хүнүүдэй моторлоһон тэмдэгүүд бии. Эндэ нэгыень тодорхойгоор дурдажархиха хүсэлтэйбди. Юуб гэхэдэ, баранай һанамжые тобшолһон тэрэ тэмдэгые манай суута багша, уран зохёолшо, Социалис Ажалай Герой Цокто Номтоев үнинэйнгөө нүхэр, мүн лэ гэгээрэлэй үнинэй ажал ябуулагша, дайнай ба ажалай ветеран Дугар Мижидонтой хамта энэ дэбтэр соо оруулхёо бшуу: «Аха дүү оронойнгоо, амжалта, түйлалтануудтай танилсахадаа, сэдьхэлээ баясуулбабди. Һайнта даа, монгол нүхэднай! Саашадаа үшөө ехэ амжалта түйлахыетнай үнэн зүрхэнһөө үреэнэбди!».

Монгол һайхан оронтой уулзаһандаа айхабтар баяртай выставкын залнуудһаа гараабди. Шэнэ Монгол ороной үнэн сэдьхэлтэ хүнүүдэй нэгэн болохо тэрэнэй бэшэһэн иимэ мүрнүүд эжэлүүдгүй һанагдаадхиба:

Алтай, Хинганай забһарта
атар баян орон,
Аба эжы хоёройм
ашадаа заяаһан нютаг,
Алтан наранай туяада
энхэжэн тогтоһон орон,
Мүнгэн һарын толондо
мүнхэжэн ялалзаһан газар—
Энэ бол минии нютаг —
Монголын сайхан орон!

Үшөө уулзахабди, Монгол һайхан орон! Улаан нюураараа Туула голойш тунгалагые, элһэн губииниш эльбэгээртэһэн нюргые, хаан Хэнтэйн хажа мүнгэн дуулгые, Эрдэнэтынш комбинадай эсэшэгүй хүнхинөөе, Багануурайш гал шулуунай адхарые, Хангайн малшанай монгол аялгаяа хангинуулһан хэ-рахаяа, шагнахаяа ханахагүй хэбди.

А. ЖАЛСАНОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Выставкэ һонирхон харана. 2. МНР-эй хүнгэн промышленностиин бүтээһэн эд бараан. 3. Монгол эрмэгтэй гутал.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ИЛАЛТЫН 40 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

СЭРЭГШЭ, ЖУРНАЛИСТ, ЭРДЭМТЭ

Хатуу шэрүүн тэрэ үедэ залуушуулай ёһотой эрэшүүл боложо хүдэржэхыень хүлеэнгүй, дайнай гал дүлэн тэдэниие хайра гамгүйгөөр сорьюулан, хатуужуулдаг байгаа юм. СССР-эй Науканuудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай Ниитын эрдэмэй институдай түүхэ, этнографи, археологиин таһагые даагша, түүхын эрдэмэй доктор Гармажап Лудупович Санжиев эгээл тэрэ үеын хүнүүдэй нэгэн гээшэ.

Буряадай багшанарай институдта һуража байһан арбан наймантай Гармажап 1942 оной декабрь соо сэрэгэй албанда татагдаад, 1944 оной эхеэр, фронт эльгээгдээ бэлэй.

Эгсэ 40 жэлэй саана, 1944 оной сентябрь һарада, Польшын ниислэл—Варшава хотые сүлөөлхын түлөө, Висла мүрэнэй баруун эрьедэ талмай эзэлхын түлөө хатуу байлдаан боложо байгаа һэн. Энэ байлдаанда Ярославска коммунис дивизиин стрелково полкын 120 миллиметрэй миномётно батарейн тагнуулшан, үхэр буугай наводчик, сержант Г. Л. Санжиев хабаадаһан юм. Шадамар бэрхээр, эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаһанайнь түлөө 1944 оной сентябриин 19-дэ тэрэнэй үбсүүндэ нэгэ доро правительственнэ хоёр шагнал — «Алдар Солын» III шатын орден болон «Шэн зоригой түлөө» медаль ялараа бэлэй.

Дайсание намнаһаар Польшын дайда руу нэбтэрэн орохын урда тээ Г. Л. Санжиев Смоленскэ областьдо, Баруун Украинада болоһон байлдаануудта дайшалхы шадабаряа туршаад үзэһэн байгаа. Мичомёдоор мэргэнээр буудажа, баатаршалга гаргаһан Гармажап «Дайшалхы шэн габьяагай түлөө» медаляар шагнагдаһан байна.

1944 оной июльдэ залуу сэрэгшэ КПСС-эй гэшүүн болобо. Ярославска областьдо эмхидхэгдэһэн тэдэнэй дивизи имагтал коммунистнууд, комсомолшуудһаа бүридүүлэгдэһэн тула Коммунис гэжэ нэрлэгдэһэн байгаа.

Тэрэл һарын эхеэр 1-дэхи Белорусска фронтын зүүн флангын сэрэгүүд добтолгодо ороходоо, Баруун Украинын районуудые гүйсэд сүлөөлжэ Польшын хилые дабажа гараа бэлэй. Эдэ байлдаануудта нютагаймнай хүбүүнэй онсо габьяа гаргаһан тухай дурдаа һэмди. Саашадаашье тэрэ хатуу тулалдаанда хабаадалгаяа үргэлжэлүүлээ һэн.

Шагналда зууршалһан дэбтэр соохоо:

«1944 оной октябрь соо сержант Г. Л. Санжиев Варшавска воеводствын Белоянка деревня шадар добтолгодо хабаадаба. Энэ байлдаанда дайсанай шанга буудалга доро тагнуулшан Санжиевай добтологшодой түрүү зэргэдэ байлсажа, нарин хёрхоор адаглажа, манайхинда дуулгаһанай эсэстэ 3 үдэр соо гэдэнэй батарей 5 пулемёт, дайсанай олон солдадуудые усадхаад, гансахан сентябриин 11-нэй үдэр нүгөөдэ талын 4 добтолго мухардуулһан байгаа.

Манай ябаган сэрэгшэдэй байһан траншейнүүдые немецүүдэй саг зуура эзэлээдшье абахадань, тагнуулшан Санжиев хэлхээ холбоошонтой хоюулан наблюдательна пунктаа орхижо ошоогүй һэн. Батарейнгаа буудалгые өөһэд руугаа залан абаашажа, олон немецүүдые үгы хэһэнэй ашаар манай ябаган сэрэгшэд урид байһан позицидаа бусаһан байгаа. Тиигэжэ Г. Л. Санжиев хоёрдохёо «Шэн зоригой түлөө» медаляар шагнагдаһан намтартай.

1945 оной эхеэр дивизиингээ бүридэлдэ Г. Л. Санжиев Варшава болон Польшын бусад хото, һуурин тосхонуудые сүлөөлэлсэһөөр Одер мүрэнэй эрье хүрэтэр ошоһон аад, эндэ шархатажа, госпитальдо срохо баатай болоһон юм. Эрэлхэг сэрэгшын дайшалхы замынь тиигэжэ дүүрээ бэлэй.

Дайнһаа бусажа ерээд, Г. Л. Санжиев «Бурят-Монголой үнэн» газетын журналист боложо, энэшье хүдэлмэридэ һайса мэргэжэжэ, суг хүдэлдэг нүхэдэйнгөө дунда хүндэтэй ябадаг һэн. Саашанхи за-

мыень дурдабал, Эрхүүдэхи область хоорондын партийна һургуули, удаань фронтдо мордохынгоо урда тээ һураһан Буряадай багшанарай институт, Москвагай университедэй аспирант... 1957 ондо 33 наһатайдаа кандидатска диссертаци тэрэ хамгаалба. Энэ шатые дабаһан зарим эрдэмтэд саашадаа эрдэм шэнжэлгээ оггорон орхижо, гэр бүлэ, байра гэхэ мэтын боро юрьеэнэй урасхалда абташадаг. Харин Гармажап Лудупович эрдэм-шэнжэлэлгынгээ ажал ябуулгые улам саашадань үргэлжэлүүлхэтэйгээ хамта элдэб харюусалгата тушаалнуудта үрэ түгэс ажаглаһан байха юм.

1958 ондо Г. Л. Санжиев СССР-эй Науканuудай академиин Сибириин отделениин Буряадай эрдэм-шэнжэлгын комплексно институдай эрдэмтэ секретаряар томилогдобо. Удаань 1966 ондо Буряадай филиалай бии болотор тэрэл институдайнгаа директорэй орлогшоор хүдэлбэ. Эдэ тушаалнуудта хүдэлхэдөө, Гармажап Лудупович Буряад оронойнгоо һаяг хүл дээрээ гаража байһан академическэ эрдэмэй саашанхи хүгжэлтын түлөө нилээд ехэ оролдолго гаргаһан габьяатай.

Тиигээд 1966 онһоо Г. Л. Санжиев социологическа шэнжэлгэнүүдэй секторые даагшаар ажаллажа байһанаа Ниитын эрдэмэй институдай түүхэ, этнографи, археологиин таһагые даагшаар томилогдоод, мүнөөдэр болотор энэ тушаалдаа байһаар.

Хирэ-хирэ болоод дайнай хүшэр үе үсэгэлдэр мэтэ элеэр досоонь һэргээдхидэг. Сугтаа харата дайсантай тулалдаһан нүхэдөө мартажа болохо аал? Ерээдүйн үетэнэй жаргалта байдалые хангаха гэбэл, дайшалхы хани нүхэсэлөө яашье мартажа болохогүй гэжэ үнинэй сэрэгшэ тоолодог юм. Тиимэһээ тэрэ дайнай ветерануудай республиканска соведэй байгуулагдаһан сагһаа хойшо тэрэнэй Президиумэй гэшүүнээр һунгагдажа, залуушуулые Эхэ орондоо дуратайгаар хүмүүжүүлхын, бүхы дэлхэй дээрэ амгалан тайбан байдал мандуулхын туга тэрэ ехэ оролдолго гаргадаг гээшэ.

Дайнай һүүлээрхи энхэ амгалан дүшөөд шахуу жэлнүүд. Энэ хугасаа соо Эхэ ороноймнай хэды олон түүхэтэ үйлэ хэрэгүүд баггаа гээшэб? Дүшэн жэлэй дабаачай саагуур дайнай утаантай холисолдон тунаһан үдэрнүүдэй дурасхаал баларшагүй. Сентябрь һарын ерэхэ бүри Варшава хотын захадахи Прага һууринай һандара-бута һүрэшэһэн гэрнүүд, тэдэнэй хоорондуур эндэ-тэндэ ургаһан мододой шарлаһан набша намаан һанагдаадхидаг. Түүхын гайхамшагта үйлэ хэрэгүүдые, тэрэнэй зогсолтогүй мүнхэ эрьесые хүн түрэлтэнэй сэдьхэл бодолдо энэ гэмэ элеэр хадуулгажа, хараһан үзэһэн, адаглаһан ойлгоһоноо мүнөөшье, хойшонхи үеынһээ хүнүүдтэ дамжууган хүргэхэ гу хай эрмэлзэл тагнуулшан Санжиевай досоонь тэрэл намартаа бии болоһон байжа магадгүй.

Түүхын захагүй далайда зүб шэглэлээ олохонь хүшэр. Харин эрдэмтэ Санжиев тиимэ шэглэл олоһоор үнинэй. Арадай, гүрэнэй ажабайдалдахи эгээл шухала удха шанартай үйлэ хэрэгүүдые шэнжэлэн согсолжо, тобшололнуудаа олониитэ уншагшадта дурадхадаг юм.

Буряадай номой хэблэлдэ һаяхан «БАМ — хани барисаанай барилга» гэһэн ном гаргагдаа һэн. Тэрэнэй согсологшонь болон авторнуудай нэгэниинь Гармажап Лудупович болоно. БАМ-ай асуудалнуудаар тэрэ үнинэй һонирходог, энээн тухай хэдэн статья толилһон байна. Ажалдаа «БАМ болон Буряад ороной социально-экономическа, соёлой хүгжэлтэ» гэһэн темэ шэнжэлдэг бүлэгые тэрэ ударидадаг юм.

Шэнжэлгэнүүдые эрхилхэдэ, тэрэ гансал Буряадайнгаа бэшэ, харин Сибириин, Дунда Азиин, Казахстанай, ороной бусад нютагуудай түүхээр һонирходог гээшэ.

Партиин түүхэ тухай Г. Л. Санжиев хэдэн арбаад ном, статьянуудые бэшэһэнэй юм. Эгээл шухаланuудыень тоолобол, «Коммунис парти —Буряад-Монголдо колхозно байгуулалтые мандуулан эмхидхэгшэ» (1957 он), «КПСС-эй Буряадай организациин түүхын очеркнууд» (1970 он) гэһэн коллективнэ номой хэдэн хэһэг, «В. И. Ленин ба Сибирьтэхи национально-гүрэнэй байгуулалта» (1971 он) гэхэ мэтэ болоно.

«КПСС-эй түүхэ» гэжэ олон ботиһоо бүридэһэн номые Г. Л. Санжиев мүн лэ бэшэлсэһэн байна.

1980 ондо «Наука» хэблэлээр тэрэнэй бэшэһэн «Капитализмые аладлан гаража, Сибириин арадуудай социализмда шэлжэн оролого» гэһэн ном гараа бэлэй. Энэ зохёол хадаа Сибириин национальна районуудта социалис байгуулалтые хүтэлбэрилхэ талаар КПСС-эй асари ехэ ажал ябуулга тухай домоглоо һэн. Энэ номдонь СССР-эй Науканuудай академиин 1980 оной тоосоон дотор ниитын эрдэмэй талаар эгээл ехэ туйлалтануудай нэгэн гэжэ сэгнэлтэ үгтэһэн байгаа. Тус темээ саашадань тодорхойлон хүгжөөһэнэй эсэстэ тэрэ докторско диссертаци бэшэжэ, хамгаалһан байна.

«Сибириин түүхэ» (1968 он) гэхэ мэтэ хэдэн томо номуудые бэшэлгэдэ Г. Л. Санжиев эдэбхитэйгээр хабаадаа юм. Тииhэдэ буряад совет соёлой түүхын талаар тэрэ горитой габьяатай. Г. Л. Санжиевай бүхы зохёолнуудай тоо 70-һаа дээшэ болодог юм. Тэдээн соо найрууулгадаһан гол бодолгнууд гэбэл, КПСС-эй революционно-хубилган шэнэлэгшэ үүргэ, социалис ниитын байгуулалтын булюу таланууд, Сибириин, тэрэ тоодо буряад арадай ажабайдалые хубилган шэнэлхэ талаар ород арадай агууехэ туһаламжа гэхэшэлэн болоно.

Эрдэм, шэнжэлгын хажуугаар тэрэнэй дүүргэдэг ниитын үргэн ехэ ажал ябуулга тухай хэлэнгүй гаража болохогүй. Энэ хүмнай «Знание» бүлгэмэй эгээл эдэбхитэй гэшүүдэй нэгэниинь мүн болоно.

...Дүшэн жэлэй саана дайнай дүлэн соо коммунист болоһон Г. Л. Санжиев энэ үндэр нэрэ зэргээ нангинаар сахижа, манай баатаршалгата үеын түүхэтэ үйлэ хэрэгүүдые мүнхэлэн харуулһан зохёолнуудаа бэшэжэ үргэлжэлһөөр.

Т. МИХАЙЛОВ,
түүхын эрдэмэй кандидат.
Б. ЖИГМЫТОВ,
«Наука в Сибири» газетын корреспондент.

Номой таг

ҮНГЭРҺЭН ҮЕЫН ДОМОГУУД

Сибирьтэ ажаһуудаг ородуудай аман үгын дээжые суглуулагша, мэдээжэ шэнжэлэгшэ Л. Е. Элиасов Улаан-Үдэдэ 1966 ондо «Байгалай домогууд» гэһэн суглуулбаряа хэблэн гаргуулаа һэн. Энээниие уншагшад сэдьхэлэй ханамжатайгаар угтан абаа бэлэй.

Тэрэ гэһээр хори шахуу жэлэй үнгэрһэн хойно, Буряадай номой хэблэлээр суглуулбаринь хоёрдохёо һаяхан гаргагдаба. Удааншье болонгүй «Байгалай домогуудай» хоёрдохи хэблэлэй номууд магазинуудай дэлгүүрнүүдтэ дууһаад байгаа һэн. Энэньшье ойлгосотой. Нэгэдэхеэр, Буряадай номой хэблэл арадай уран поэзиин зохёолнуудые тиимэшье олоор гаргадаг бэшэ ха юм. Хоёрдохёор, уран зурааша гадарыень, хуудаһануудыень уран гоёор шэмэглээ. Гэбэшье номой гол удхань эгээл шухала гэжэ мэдэрэе. Сибирьтэ ажаһуугшадай аман үгын-поэтическэ баялиг эндэ дэлгэрэнгыгээр, өөрсэ янзаар харуулагдахаһаа гадна манай хизаарай үнгэрһэн үеын үзэгдэлнүүд һонирхолтойгоор зураглагданхай. Газар дээрэ уһа голой нуур таляанай, хада хабсагайн яажа бии болоһон тухай, Байгал далайн, Ангар мүрэнэй дэлхэйн шэмэг болоһон тухай домогууд зүрхэ сэдьхэл хүлгүүлмээр. Удхэн бар тайга соогуур, уһа далайе гаталан ородой түрүүшын газаршадай Сибирь ерэһэн тухай, тэдэнэй баатаршалгада соло дуудалга тухай уншагшад һонирхохо ёһотой. Зарим географическа нэрэнүүдэй, жэшээлхэдэ, Байгал, Баргажан, Ангар, Үүрэг, Котокель гэһэн нэрэнүүдэй яагаад бии болоһон тухай домогуудые хужарлан уншамаар.

«Мэшээгэй оёор, дэлхэйн заха» — гэжэ урдандаа Сибириие нэрлэдэг байһан юм. Хаанта засагта харшалууһан түрүү үзэл бодолтой хүнүүд тухай, декабристнууд тухай Н. Г. Чернышевский тухай хэһэг домогууд хөөрэнэ.

«Анхан сагай ажаһуудал тухай» гэһэн хэһэг соо арад зоной оршон тойронхи байгаалида, үзэгдэлнүүдтэ ямараар хандадаг байһан тухай, Сибирьтэ ажаһуудаг арадуудай хоорондохи харилсаан тухай түүрээгдэнэ.

Л. Е. Элиасов эдэ домогууд тухайгаа тодорхойлон бэшэхэдээ, «арад зон хадаа хэр угһаа хойшо далай нуурай, уһа голой, хада уулын, зарим угсаатан яһатанай яагаад бии болоһые ойлгохые һэдэдэг байһан юм. Эрдэм наукын эдэ бүгэдые тайлбарилха сагай хүрэжэ ерэхые хүлеэгээд һуугаагүй» гэжэ тэмдэглээ һэн. Арад зоной ажабайдалые өөрын нюдөөр хаража, өөрын зүрхөөр мэдэрдэгые, эсэгэчэрһээ үринэртэ, үбгэн абанарһаа ашанарта үльгэр домогуудай үг залгамжалан дамжажа ерэһэн тухай автор бэшэнэ.

Л. Е. Элиасовай суглуулһан бүхы домогууд эндэ ороо гэхын аргагүй. Мүнөө үедэ СССР-эй Науканuудай академиин Сибириин отделениин Буряадай филиалай гар бэшэгэй таһагта хадагалагдажа байдаг домогууд хэблэгдэжэ, уншагшадта хүрэхэ аабза гэжэ найдамаар. Тиихэ зуураа арадай аман үгын зохёол суглуулга бүри эдэбхитэйгээр үргэлжэлүүлэгдэг лэ.

Суглуулбариин һүүлшын хэблэлые уншаһан хүн Сибириин аман үгын зохёолой түүхын хүгжэлтэдэ энэ ном бодото хубита болон ороо гэжэ ойлгохо аабза.

И. ЗЕЛИКОВ.

ЭРХҮҮ, ГАГАРИНАЙ БУЛЬВАР...

Һаяханай энэ бульварай №36 байшангай дэргэдэ олониитын түлөөлэгшэд, Түүхын ба соёлой памятнигуудые сахин хамгаалха бүхэроссин бүлгэмэй Эрхүүгэй областной отделениин түлөөлэгшэд сугларба. Тэрэнэй шалтагаан хадаа анхандаа Зүүн Сибириин хизаарай генерал-губернаторай захиргаанай канцеляриин байһан гэртэ иимэ бэшэгтэй дурасхаалай самбар нээгдэбэ: «1850—1855 онуудта энэ гэр соо Буряадай түрүүшын эрдэмтэн, Зүүн зүгые шэнжэлэгшэ Доржи Банзаров (1822—1855 онууд) хүдэлөө юм».

Сибириин суута эрдэмтэнэй ажабайдал ба шэнжэлхы хүдэлмэринүүд тухай сугларагшадта хэлэ бэшэгэй эрдэмэй доктор, Эрхүүгэй университедэй профессор Надежда Осиповна Шаракшинова хөөрэжэ үгэбэ.

Энээн тухай мэдээсэл «Восточно-Сибирская правда» газетэ һүүлшынгээ номернуудай нэгэндэ фото-зурагтайгаар толилбо.

А. ЖАЛСАНОВ.

Соёлой һонин

«БУДАМШУУТАЙ» ДАХИН УУЛЗАНА

Агын Буряадай автономито округто гастрольдо байһанаа Гүрэнэй Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын театрай нэгэ бүлэг артистнууд Хэжэнгын район ерэжэ, РСФСР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Ц. Шагжинай «Будамшуу» гэһэн зүжэгөө харуулжа эхилбэ. Энэ зүжэгэй гол геройнуудтай хэжэнгынхид үнинэй танил. Тиимэһээ тэдэниие хани халуунаар угтана гэжэ нэн түрүүн тэмдэглэлтэй.

Мүнөө Ушхайта, Эдэрмэг, Хөөрхэ болон Булаг гэжэ һуурин тосхонуудай малшад, механизаторнууд, һурагшад тус зүжэгые хараад байна.

Будамшуугай уршагта ябадалнууд тухай домоглоһон зүжэгэй гол рольнуудта наадаһан республикын арадай артистнууд М. Елбонов, Н. Токуренова, республикын габьяата артистнууд Б-Х. Рабданова, Д. Сультимов, артистнууд Д. Дамдинова, Ч. Ринчинов, И. Цыбикжапов, Б. Цыденов, Б. Самбуев харагшадай һайшаалда хүртэнэ.

Тус театрай коллектив ээлжээтэ 53-дахи сезоноо Улаан-Үдэ хотодо «Будамшуу» зүжэгөөр эхилхэ юм.

Б. ЛАЙДАПОВ.

ШОСТАКОВИЧОЙ ХҮГЖЭМЭЙ ФЁСТИВАЛЬ

Хойто Рейнэй газарай—Вестфалиин (ФРГ) олохон городуудта хахад жэлэй туршада үнгэрхэ хүгжэмтэ фестиваль Д. Д. Шостаковичой зохёохы ажал ябуулгада зорюулагдаха юм. Сентябриин 10-да Москвада болоһон пресс-конференци дээрэ харалгын программа тухай журналистнуудта мэдээсэгдэһэн байна.

Мүнөөнэй агууехэ композиторай «Һайндэрэй увертюрээр» Дуйсбург хотодо харалга нээгдэхэ байна. Хүгжэмшын олон жэлнүүдтэ үрэ түгэс холбоотойгоор хүдэлһэн Ленинградай филармониин академическэ симфоническа оркестр тэрэниие гүйсэдхэхэ. Уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ ба ахамад дирижер Е. Мравинский түрүүтэй суута коллектив XX зуун жэлэй хүгжэмтэ искусствын дээжэнь болоһон зохёолнуудые—табадахи, долоодохи ба арбан табадахи симфонинуудые гүйсэдхэхэ.

Олохон совет коллективүүд ба дуушад фестивальда хабаадаха. «Виртуозы Москвы» гэжэ камерна оркестр, Бородинай нэрэмжэтэ квартет тэрэнэй тоодо оролсоно. ССР Союзай Ехэ театрай балетнэ труппа Шостаковичой хүгжэмөөр «Золотой век» гэһэн зүжэг харуулха юм. С. Рихтерэй, И. Богачевагай, Ю. Темиркановай, Е. Нестеренкын, Д. Китаенкын болон бусад мэдээжэ шадабаритадай уран бэлигтэй Баруун Германиин шагнагшад танилсаха байна.

Шостаковичой ажабайдалда ба зохёол бүтээлнүүдтэ зорюулагдаһан выставкэнүүд фестивалиин үедэ харуулагдаха юм. Элдэб жэлнүүдэй фотозурагуудтай, хүгжэмшын хубиин библиотекын номуудтай болон нотонуудтай, бусад зүйлнүүдтэй выставкэ харагшад танилсаха.

(ТАСС-ай корр).

Спорт

ТОВШОХОНООР..

БАРИЛДААН. Эдиршүүлэй дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар «Буревестник» бүлгэмэй Россин соведэй мүрысөөн Тольятти хотодо боложо, багшанарай институдай студентнэр В. Монсонов, А. Анганов, технологическа институдай студент А. Елбаскин гэгшэд илажа, чемпионууд болобо.

* * *

Эрэшүүлэй дунда тус бүлгэмэй Россин соведэй мүрысөөн Махачкала хотодо үнгэргэгдөө. Буряадай багшанарай институдай физическэ хүмүүжүүлгын факультедэй 1-дэхи курсын студент Валерий Дашинимаев эдэбхитэй һайнаар барилдажа, эгээл хүнгэн шэгнүүртэ илалта туйлаһан байна.

ВЕЛОСИПЕДЭЭР УРИЛДАЛГА. «Урожай» бүлгэмэй Россин соведэй мүрысөөн Георгиевск хотодо нээгдэбэ. Уласхоорондын классай спортын мастер В. Косульникова, Буряадай хүдөө ажахын институдай студентнэр—спортын мастер С. Августинович, спортын мастерта кандидадууд М. Финенкова, Ж. Шакталаев болон бусад хабаадана.

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Түмэр замшадай дунда ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө Полтава хотодо нээгдэһэн мүрысөөндэ ЛВРЗ-гэй спортклубай инструктор, спортын мастер И. Зайцева хабаадажа байна.

Б-М. ЖИГЖИТОВ.

СААНАНЬ—ДҮРБЭН УУЛЗАЛГА

СССР-эй «А» классай хоёрдохи бүлэгтэ наададаг манай зоны футболистнуудай дунда үнгэргэгдэжэ байгаа уулзалгануд түгэсхэхы шатадаа хүрэбэ. Ойрой доол дүрбэн уулзалга үлэнхэй.

Һүүлшын наадануудай дүн хаража үзэхэдэ, мүрысөөнэй таблицада түрүү һуури буляалдажа ябаһан командануудай дунда шанга тулалдаанууд болоо. Жэшээнь, Владивостогой «Луч» командада Томскын футболистнууд айлшалхадаа, талмайн эзэдтэ яаха аргагүй диилдэхэ байшоо. Тиин эдэнэрэй уулзалга 2:0 гэһэн тоотойгоор дүүрэжэ, талмайн эзэд шухала хоёр очко нэмэжэ бэшүүлхэдээ, мүрысөөнэй таблицада урагшаа дабшаба ха юм. Эрхүүгэй «Звезда» айлшалһан Барнаулай «Динамо» команда талмайн эзэдтэ 1:0 гэһэн тоотойгоор шүүгдэхэдээ, тэрэл һууридаа үлэбэ. Харин хүршэ эрхүүгэйхидэй нэгэ һуури урагшаа дабшаба. Мүн энэ үдэр манай «Сэлэнгэ» команда өөрынгөө стадион дээрэ Рубцовскын «Торпедын» футболистнуудые 1:0 тоотойгоор шүүһэн юм. Тиигэжэ эдэнэр мүрысөөнэй таблицада нэгэ һуури урагшаа оробо.

Байгша онһоо Сибирь болон Алас-Дурна зүгэй дүрбэлэхи зоны командануудай дунда наадажа эхилһэн Шэтын «Локомотив» командын байдал мүрысөөнэй таблицада бирагүйхэн. Эдэнэр өөрынгөө стадион дээрэ Новосибирскын «Чкаловец» командатай наадахадаа, тэдэнэрээ 2:1 гэһэн тоотойгоор илаба. Энэнь хабарһаа хойшо туйлаһан хоёрдохи илалтань болоно.

Сентябриин 21-дэ зоны командануудай ээлжээтэ уулзалга болохо. Улаан-Үдын «Сэлэнгэ» Новосибирскын «Чкаловец» командын стадион дээрэ наадахаар аян замдаа мордонхой. Энэ уулзалгынгаа һүүлээр «Сэлэнгын» футболистнууд Тюмениин «Геолог» командатай наадахаяа ошохо болоно.

Уншагшадай анхаралда мүнөөдэрэй байдалаар мүрысөөнэй таблица толилогдоно.

Командануд	Наадаа	Шүүгээ	Тэнсээ	Шүүгдээ	Бүмбэгэ	Очко
«Геолог» (Тюмень)	21	16	3	2	43—12	35
«Луч» (Владивосток)	23	13	5	5	37—21	31
«Амур» (Комсомольск)	22	12	5	5	35—15	29
«Манометр» (Томск)	22	11	4	7	29—20	26
«Динамо» (Барнаул)	23	10	5	8	40—31	25
«Торпедо» (Рубцовск)	23	10	3	10	26—26	23
«Ангара» (Ангарск)	21	10	3	8	33—28	23
«Звезда» (Эрхүү)	21	9	4	8	41 31	22
«Автомобилист» (Кр-ск)	22	8	6	8	26—23	22
«Сэлэнгэ» (Улаан-Үдэ)	22	9	3	10	29—31	21
«Амур» (Благовещенск)	21	8	4	9	39—37	20
«Металлург» (Новокуз.).	21	7	5	9	31—36	19
«Локомотив» (Шэтэ)	22	2	3	17	12—66	7
«Чкаловец» (Новосиб.)	22	0	2	20	10—55	2

73-дахи ЯБАДАЛАЙ ҺҮҮЛЭЭР

ВОЛГОГРАД. Эхэнэрнүүдэй дунда шатараар түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөнэй гурбадахи партида Ирина Левитина 73-дахи ябадалдаа дэлхэйн чемпионка Майя Чибурданидзые шүүбэ. Тиигэжэ тэрэ 2 : 1 тоотойгоор түрүүлжэ ябана.

(ТАСС).

Правда Бурятии

Нэгэдэхи хуудаһанда: «Уялга ба харюусалга» — түрүү бэшэг. «Таряа хураалга-84» — материалнуудай суглуулбари. «Мухар-Шэбэрэй полинууд дээрэ» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. «Монголой Арадай Республикын үдэрнүүд Буряадай АССР-тэ» — корреспонденцинүүдэй суглуулбари. «Баргажанай голой айлшад» — В. Трухинай мэдээсэл. «Хүдэлмэриин цехтэ хүгжэм зэдэлбэ» — С. Бутыринагай статья. «Бүхэсоюзна социалис мүрысөөнэй дневник»—материалнуудай суглуулбари. «Уялганууд хиналта доро» — Л. Неретинагай статья. «Хураалгын халуун үдэрнүүд» — Н. Дегтяревой статья.

Хоёрдохи хуудаһанда: Бүхэсоюзна социалис мүрысөөнэй ябаса тухай материалнуудай суглуулбари.

Гурбадахи хуудаһанда: Монголой Арадай Республикын үдэрнүүд Буряадай АССР-тэ. «Хани халуун уулзалганууд» — Ч. Гомбоинай статья. ТАСС-ай корреспондентнүүдэй хилын саанаһаа эльгээһэн материалнуудай суглуулбари.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: «КПСС-эй Буряадай обкомой марксизм-ленинизмын университедтэ» — мэдээсэл. «Манайда айлшаар» — Л. Лабаровагай корреспонденци. «Утые харайгшадай һайндэр» — В. Бадмаевай статья. «Правда Бурятии» газетын шанда хүртэхын түлөө комбинированна эстафетын дүримүүд. «Правда Бурятии» газетын мэдээсэлэй таһаг. Хэблэл захилга. «Лесная новь журнал» — В. Мединскиин корреспонденци.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — СССР-эй арадай багша А. М. Ивановтой һурагшад уулзаха. 10.40 — «Дружба» гэжэ арадай ансамблиин концерт. 11.00—Баримтата фильм. 11.20 — «Ан амитадай аймагта». 12.20 — Фильм-концерт. 12.45 — Шэнэ һонин. (12.50 хүрэтэр). 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35 — Баримтата фильм. 15.55—«Шинии Ленинскэ библиотекэ». 16.30— «Ород хэлэн». 17.00 — Баримтата фильм. 17.30 — «Онтохондо айлшаар».

Улаан-Үдэ. 19.00 — «Байгал» — нютагуудай һонин. 19.10 — «Зүүн Сибирь» — киножурнал. 19.20 — «Мухар-Шэбэрэй райондо ургаса хураалгын ябаса тухай».

Москва. 19.45 —«Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ».

Улаан-Үдэ. 20.00 — «Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 20.25 — Залуушуулай спортивна дамжуулга. 22.00 — «Время». 22.35 — «Вечный зов» — 19 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи фильм. 23.45 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 24.00 — Концерт—дуун.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — Эрдэм дэлгэрүүлгын фильм. 9.35, 10.35 — Түүхэ, 4-дэхи класс. 10.05, 13.40 — Англи хэлэн. 11.05 — «Физикэ ба техникэ». 11.35, 12.40— «Ородой былинэнүүдэй геройнууд». 12.05—Эрдэм дэлгэрүүлгын фильмүүд. 13.10 — Түүхэ. 8-дахи класс. 14.10 — «Эртэ урдын Зүүн зүгэй искусство». 14.40 — М. М. Пришвинэй зохёолнуудай хуудаһануудаар. 15.25 — Түүхын хуудаһанууд. «Мюнхенэй үгэсэлдөөнэй үрэ дүнгүүд». 16.25 — Шэнэ һонин. 19.00 — «Бидэ БАМ баринабди». 19.30—Москвагай Кремль тухай дамжуулга.

Улаан-Үдэ. 19.45 — Киноочерк.

Москва. 20.00 — Москва хотын духовой оркестрнүүдэй концерт.

Улаан-Үдэ. 20.25 — Буряадай АССР-эй Гостелерадиогой арадай инструментнүүдэй оркестрэй концерт.

Москва. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул». 21.15—«Таанад энээние хэжэ шадахат». 22.00 — «Время». 22.35—СССР-тэ Болгариин Арадай Республикын уран һайханай бүлгэмүүдэй хоёрдохи фестивалиин нээлтэдэ зорюулагдаһан концерт. 00.05 — Уран зохёолой дамжуулга. 00.50 — Бүмбэгэтэй хоккейгээр СССР-эй кубок. «Енисей» (Красноярск) — «Динамо» (Алма-Ата).

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам.редактора — 2 62-62 отв. секретарь—2-50-52, секретариат— 2-66 76, отделы: партийной жизни —2-34-05 пропаганды—2-56-23 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, советского строитель ства и быта—2-69-58, культуры и школ— 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов — 2 54 93, писем и селькоров —2-67-81 корректорская—2-33-61, выпускающие— 2-35 95, отдел объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 3 Н-04689. Заказ № 218. Индекс 04...

Редактор Р. Б. ГАРМ...